

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA “VALAHIA” DIN TÂRGOVIȘTE
IOSUD – ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL FUNDAMENTAL ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL *ISTORIE*

TEZĂ DE DOCTORAT:

**“Imaginile fotografice de epocă –
sursă de cunoaștere a societății basarabene (1854-1944)”**

REZUMAT

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT:

Prof.univ.dr. Ioan OPRIȘ

DOCTORAND:

Mihail DOHOT

TÂRGOVIȘTE

Anul 2020

Conținut	Pag.
Cuprinsul tezei	2
Rezumat	4
Bibliografie	13
Lista de publicații	24
Curriculum Vitae	25
Résumé (fr.)	28
Table des matières (fr.)	38
La liste des publications (fr.)	40
Curriculum Vitae (fr.)	41

Cuprinsul tezei

INTRODUCERE	5
CAPITOLUL 1. Abordări teoretico-metodologice ale studierii realităților culturale reflectate în fotografiile basarabene	10
1.1. Teorii, concepte și idei privind importanța fotografiei în cunoașterea societății..	10
1.1.1. Repere ale devenirii fotografice de la camera obscură la aparatele digitale.....	10
1.1.2. Tendințe de sistematizare științifică a cunoștințelor ce țin de teoria și practica fotografică.....	12
1.1.3. Antropologia și psihologia vizuală – studii de culoare și lumină.....	16
1.1.4. Limbajul și semantica imaginilor fotografice și efectul asupra subconștientului.....	21
1.2. Nivelul actual de cercetare al domeniului.....	24
1.2.1. Lumina – între teorie și practică experimentală.....	24
1.2.2. Pionieratul fotografic - între Occident și Orient.....	28
1.2.3. Începuturile artei fotografice în Imperiul Rus.....	35
1.2.4. Maeștri ai artei fotografice românești și imagini din secolul XIX.....	38
1.3. Metodologia și problematica studiului evoluției societății basarabene oglindite în imaginile fotografice.....	40
1.3.1. Instituții de gardă a memoriei fotografice basarabene în țară și străinătate.....	40
1.3.2. Științe conexe studierii artei fotografice în Basarabia.....	42
1.3.3. Limitele geografice și temporale. Structura etnică în Basarabia în contextul dezvoltării artei fotografice.....	47
CAPITOLUL 2. Contextul socio-cultural și politico-economic expus în fotografiile basarabene	50
2.1. De la primele imagini fotografice până la răspândirea atelierelor de profil ce surprind aspectele vieții oamenilor de zi cu zi (1854-1918).....	50
2.1.1. Primele mărturii documentare despre apariția artei fotografice în Basarabia.....	50
2.1.2. Ateliere fotografice din spațiul basarabean.....	56
2.1.3. Etnii și diaspora basarabeană în imagini.....	69
2.1.4. Repere istorice în imaginile de epocă basarabene.....	75
2.2. Practica fotografică și afirmarea idealurilor și a identității naționale (1918-1944).....	78

2.2.1.	De la Revoluția rusă la Marea Unire prin obiectivul aparatului fotografic..	78
2.2.2.	Evenimente marcante din istoria interbelică a Basarabiei trecute prin obiectivul aparatului fotografic.....	85
2.2.3.	Cel de al Doilea Război Mondial în imaginile fotografice de pe ambele baricade.....	90
2.2.4.	Artiști fotografi interbelici basarabeni după Marea Conflație.....	94
2.3.	Genuri, stiluri, principii, deprinderi și stereotipuri de reflectare a vieții politice, economice, sociale și private ale societății.....	98
2.3.1.	Stil și eleganță în fotografia basarabeană în cea de-a doua jumătate a secolului XIX.....	98
2.3.2.	Reflectarea vieții sociale, științifice și culturale în imagini.....	112
2.3.3.	Albumele fotografice vechi din Basarabia.....	124
2.3.4.	Caracteristicile vizuale și funcționale ale fotografiilor basarabene.....	136
	CAPITOLUL 3. Destinul actual al patrimoniului fotografic basarabean.....	142
3.1.	Colecțiile muzeale și arhivistice ca depozitare ale patrimoniului fotografic.....	142
3.1.1.	Colecțiile muzeale și arhivistice din Basarabia / Republica Moldova.....	142
3.1.2.	Colecțiile muzeale și arhivistice din afara Basarabiei.....	148
3.1.3.	Imaginile fotografice ca sursă de cunoaștere istorică.....	155
3.2.	Modalități de răspândire și promovare a patrimoniului fotografic basarabean în societatea contemporană.....	157
3.2.1.	Cărțile, albumele și publicațiile periodice de popularizare a fotografiei vechi basarabene.....	157
3.2.2.	Studiu de caz: Expoziția „Aventură în lumea fotografiei. Secolul XIX-XX” vernisată la 21 mai 2016, de Noaptea Europeană a Muzeelor la MNEIN.....	161
3.2.3.	Expoziții și vernisaje de fotografie basarabeană la MNEIN și MNIM.....	173
3.3.	Colecția de documente fotografice: gestionare, conservare, promovare.....	175
3.3.1.	Studiu de caz: Colecția de documente fotografice MNEIN.....	175
3.3.2.	Legislația statelor lumii despre proprietatea culturală.....	185
3.3.3.	Copyrighting și drepturile de autor asupra fotografiilor.....	190
3.3.4.	Perspectivile studierii fotografiilor de epocă basarabene: expertiză, evaluare, colecționare.....	194
	CONCLUZII.....	203
	BIBLIOGRAFIE.....	207
	IMAGINI UTILIZATE.....	218
	ANEXE.....	223

Cuvinte cheie: fotografia de epocă, Basarabia, patrimoniu fotografic, atelier fotografic, artă fotografică, colecții fotografice, muzeu, bibliotecă, arhivă, expoziție, gestionarea, conservarea, evaluarea, expertiza fotografiilor, copyright, proprietate culturală.

Trăim într-o epocă în care ritmurile moderne ne impun o comunicare tot mai operativă pe care doar imaginile o pot menține. Una dintre tendințele dezvoltării societății contemporane se axează pe importanța tot mai mare a culturii vizuale. Fotografia, alături de cinematografie, televiziune, mass-media electronică, oferă cel mai mult imagine, comunicare, înțelegere. 2019 a fost un an special atât pentru arta fotografică mondială cât și pentru muzeografia din spațiul pruto-nistean. 19 august 1839 reprezintă data oficială a nașterii *scrisului cu lumină* – un adevărat fenomen ce va marca profund umanitatea în următorii 180 de ani. În același an am marcat jubileul de 130 de ani de la întemeierea celui mai vechi muzeu existent din Basarabia – Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală – gestionarul unei colecții fotografice impresionante.

Actualitatea lucrării se datorează creșterii interesului științific pentru istoria perioadei ocupației țariste a Basarabiei în ansamblu și a perioadei interbelice în special. În ciuda unei atenții deosebite asupra acestui subiect de către cercetătorii autohtoni și străini, o serie destul de largă de probleme rămân totuși, până în prezent, nesoluționate. Studiul este determinat și de situația istoriografică actuală, care necesită o cercetare aprofundată a problematicii spațiului pruto-nistean. Fotografia, astfel, devine o sursă istorică valoroasă, dar și o manifestare a activității sociale și culturale atât în Basarabia țaristă, dar și în cea interbelică. Lucrarea ia în considerare caracteristicile vizuale ale imaginilor fotografice de epocă și contribuie, în acest context, la un studiu mai profund al realităților din viața de zi cu zi a societății basarabene.

Relevanța studierii fotografiei basarabene este că, în ciuda numeroaselor încercări de a înțelege esența fotografiei, arta *scrisului cu lumină* în țară rămâne în continuare un fenomen atractiv însă puțin studiat. În plus, potențialul fotografiei nu este dezvăluit, până acum, la justa valoare. Societatea basarabească, surprinsă în fotografiile din a doua jumătate a secolului al XIX-lea - începutul secolului XX, are propriile sale caracteristici grafice, care reproduc modelul relațiilor interumane. La intersecția surselor de antropologie vizuală și culturală, de abia acum, studiul artei fotografice basarabene începe să-și dezvolte metodele de cercetare.

Considerăm că potențialul fotografiei de epocă nu este atât de limitat cum s-a crezut anterior, iar materialul fotografic poate servi drept sursă independentă atunci când sunt studiate anumite aspecte ale vieții cultural și politice ale societății basarabene. Cu toate acestea, studiile pe care le avem asupra fotografiei basarabene în ultimele decenii s-au limitat la un număr mic de probleme. Lucrările care examinează fotografia din punct de vedere științific și într-o manieră cuprinzătoare, în toată diversitatea sa, analizând posibilitățile de citire și aplicare ale acesteia, precum și istoria formării și dezvoltării acesteia, nu au apărut încă. Acesta este și motivul pentru care fotografia de epocă basarabească nu este inclusă încă în circuitul științific și nu și-a relevat pe deplin capacitățile sale ilustrative. Astfel, astăzi dezvoltarea bazei teoretice, metodologice și terminologice a fotografiei, metodele de evidențiere a tuturor materialelor fotografice disponibile, crearea clasificărilor interne și determinarea caracteristicilor analizei critice rămân de primă importanță. Interpretarea imaginilor luând în considerare timpul și tehnologia fotografierii va extinde posibilitățile de utilizare a acestora pentru sarcinile științifice ulterioare.

Scopul acestei lucrări este de a releva importanța și rolul fotografiei de epocă în sistemul social-politic și cultural, analizând lucrările fotografiilor basarabene, în context național și internațional. Prin urmare, principalele *sarcini* sunt:

- identificarea tendințelor generale în dezvoltarea activităților fotografice în Basarabia;
- prezentarea formării și dezvoltării activităților fotografice în Basarabia în contextul istoriei internaționale, ținând cont de specificul local;
- identificarea colecțiilor publice de fotografii de epocă basarabene din țară și străinătate;
- determinarea valorii și al impactului fotografiei în context social și cultural;
- analizarea aspectelor de primă importanță în domeniul conservării și promovării patrimoniului fotografic basarabean, prin exemple despre modul în care funcționează și se conturează gama de probleme care trebuie rezolvate pentru evaluarea inițială a materialului.

Obiectul studiului este Basarabia din a doua jumătate a secolului XIX și prima jumătate a secolului XX, ca ansamblu social, ce se raportează la comunitatea fotografică devenită, în spațiul pruto-nistean, o realitate istorică socioculturală complexă.

Subiectul se axează pe principalele direcții de dezvoltare a activității fotografice.

Sfera cronologică a cercetării este limitată la 90 de ani: din 1854 când este atestat documentar primul atelier fotografic în Basarabia, până în anul 1944 când spațiul pruto-nistean trece sub administrație sovietică.

Domeniul geografic prioritar tratat în lucrare acoperă teritoriul Basarabiei în perioada sus menționată, precum și alte spații unde se regăsesc basarabeni în perioada menționată mai sus.

Din punct de vedere al metodologiei de realizare, lucrarea se bazează pe principiile științifice generale ale obiectivității și istoricismului, care ne permit să urmărim dinamica fenomenelor studiate, să luăm în considerare dezvoltarea fotografiei în spațiul pruto-nistean în contextul istoriei fotografiei internaționale fiind aplicată analiza sistemică și comparativă a problemelor studiate. În lucrarea de față a fost folosită metoda reconstrucției istorice, ceea ce a făcut posibilă recrearea imaginii Basarabiei pe baza fotografiilor din a doua jumătate a secolului XIX - prima jumătate a secolului XX. A fost utilizată metoda antropologiei sociale. De asemenea, s-a ținut cont de relațiile fotografiei cu alte domenii, care i-au conturat existența, urmărind în special raporturile ei cu muzeografia. Pe lângă aceasta, cercetarea documentelor vizuale realizate de diferiți maeștri fotografi basarabeni a fost abordată din perspectivă interdisciplinară ce includ: filozofia, psihologia, culturologia, istoria artei și tehnologiei.

Drept bază teoretică a elaborării lucrării ne-au servit ideile antropologilor americani din articolele și materialele reunite în *Enciclopedia fotografică a sec. XX*¹, *Îndrumarul fotografic* al lui Terence Wright², *Teoria critică de bază pentru fotografi* de Ashley la Grange³, materialele autorilor ruși precum Constantin Cibisov⁴, Grigorii Bolteanski⁵ sau Iacob Feldman⁶ și a cercetătorilor români Constantin Săvulescu⁷, Adrian-Silvan Ionescu⁸ și Ioan Opreș⁹ care au pus în valoare istoria fotografiei.

¹ *Encyclopedia of twentieth-century photography*, Published in 2006 by Routledge Taylor & Francis Group 270, Madison Avenue New York, NY 10016.

² Wright Terence, *The Photography Handbook*, London, 1999.

³ Ashley la Grange, *Basic Critical Theory for Photographers*, Focal Press, 1 edition, 2005.

⁴ К.В. Чибисов, *Очерки по истории фотографии*, Москва, «Искусство», 1987.

⁵ Г. Болтянский, *Очерки по истории фотографии в СССР*, М., 1939.

⁶ Я.Д. Фельдман, Л.Д. Курский, *Техника и технология фотосъемки*, Москва, Издательство «Легкая и пищевая промышленность», 1981.

⁷ Constantin Săvulescu, *Cronologia ilustrată a fotografiei din România*, București, 1985.

⁸ Adrian-Silvan Ionescu, *Artiști documentariști și corespondenți de front în Războiul de Independență 1877-1878*, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2002, precum și mai multe materiale din *Revista Muzeelor*.

Ca surse ale lucrării ne-au servit, în primul rând, patrimoniul de profil al MNEIN, MNIM, ANRM și cel al instituțiilor care gestionează colecții fotografice în străinătate. Puținele cercetări în domeniul fotografiei basarabene s-au concretizat în lucrările Elenei Ploșniță¹⁰, Maria Hasnaș¹¹, Eugen Bâzgu¹². Informații valoroase despre fotografia din spațiul pruto-nistrean au putut fi obținute din paginile electronice din țară¹³ și străinătate¹⁴. În domeniul conservării fotografiei, de un real folos, ne-au servit lucrările cercetătorilor Aurel Moldoveanu¹⁵ și Lee Witkin¹⁶.

Având în vedere noutatea lucrării, aceasta se remarcă prin alegerea unei abordări noi a obiectului de studiu, care umple golul în domeniul cercetării antropologiei vizuale autohtone. Din păcate, fotografiei basarabene nu i-a fost acordată suficientă atenție. Această lucrare se caracterizează printr-o abordare integrată a fotografiei. Autorul este primul care a studiat în detaliu și în mod intenționat acest fenomen sociocultural. În circuitul științific au fost introduse documente noi din arhivele, bibliotecile și muzeele naționale și străine, o serie largă de materiale istorice, care au fost generalizate și analizate, servind drept bază pentru întocmirea unei liste de fotografi și colecții fotografice. Este primul studiu cuprinzător, prin utilizarea unei game extinse de surse, dedicat formării și dezvoltării activităților fotografice în Basarabia în perioada anilor 1854-1944.

În lucrare este atrasă atenția la componenta etnică și socială, a celor reprezentate în imaginile fotografice, și nominală a autorilor fotografiilor de epocă basarabene, ceea ce a făcut posibilă dezvăluirea unei corelații între caracteristicile de grup și individuale ale acestora reflectate prin activitatea lor în spațiul pruto-nistrean.

Valoarea științifică și practică. Lucrarea se înscrie printre puținele studii științifice aprofundate dedicate istoriei fotografiei în spațiul basarabean. Importanța ei teoretică poate fi rezumată la ideea punerii în valoare a fotografiei din spațiul pruto-nistrean privită din punct de vedere istoric în context european.

Lucrarea poate servi drept bază pentru studiul colecțiilor individuale, istoria fotografiei, formarea fondurilor foto-tematice în muzee, biblioteci și arhive, care, la rândul lor, vor ajuta la stabilirea valorii colecției materialului fotografic, precum și la selectarea acestuia pentru stocare și atribuirea datelor în timp, autor și regiune. Lucrarea poate prezenta interes pentru specialiștii în domeniul fotografiei, sociologiei, istoriei, a oamenilor de știință din alte domenii umanitare, a custozilor de fonduri fotografice și a profesioniștilor implicați în studiul patrimoniului fotografic, etc. Datele prezentate pot fi utilizate în procesul de învățământ în instituțiile de învățământ secundar și superior, în timpul prelegerilor și seminariilor, în cadrul unor publicații ilustrative axate pe procesul educațional, precum și în diverse publicații concepute pentru cursuri de istorie și antropologie vizuală, pentru materialele didactice și metodologice, recomandări pentru instituțiile de învățământ și culturale.

⁹ Ioan Opreș, *Tansmuseographia*, Editura Oscar Print, București, 2000.

¹⁰ Elena Ploșniță, *Fotografia basarabeană*, Chișinău, Cartdidact, 2005.

¹¹ Maria Hasnaș, *Unele considerații privind istoria fotografiei în Basarabia*, Tyragetia, anuar IV-V, anii 1994-1995.

¹² Eugen Bâzgu, *File din istoria artei fotografice în spațiul basarabean*, Revista ART-hoc, supliment la nr. 18 dedicat fotografiei, Chișinău, februarie 2002.

¹³ *Chișinău – orașul meu, Мой город Кишинев*, www.oldchisinau.com.

¹⁴ *Большой Русский Альбом*, www.rusalbom.ru/foto-atelie.html#bessarab.

¹⁵ Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor Culturale*, București, 1999.

¹⁶ Lee D. Witkin, Barbara London, *The Photograph Collector's Guide*, Secker & Warburg; First Edition, 1979.

În același timp, rezultatele lucrării pot fi folosite și în procesul dezvoltării relațiilor culturale cu străinătatea, prin organizarea unor proiecte de cercetare comune și expoziții fotografice internaționale.

Gradul de dezvoltare științifică a subiectului. În ultimii ani, pentru cercetători și în general în societate, istoria perioadei țariste și interbelice a Basarabiei devine tot mai populară. În acest sens, au fost publicate un număr mare de lucrări dedicate acestor perioade. Cu toate acestea, majoritatea lucrărilor abordează aspecte de natură istorico-cotidiană și nu abordează problemele vizualizării acestor realități istorice și influența lor ulterioară asupra formării și percepției aspectului Basarabiei.

De o importanță fundamentală pentru această lucrare au fost studiile asupra istoriei vizuale, în cadrul cărora sunt dezvoltate aspectele metodologice și teoretice ale istoriei vizuale. De abia acum, oamenii de știință din țară încep să stăpânească metodele de lucru cu surse vizuale acumulate de antropologia vizuală, studii culturale și sociologice, precum și bogata experiență a oamenilor de știință occidentali în acest domeniu. Evoluția istorică a fotografiei basarabene a fost de obicei privită superficial de către cercetătorii autohtoni. De aceea, nu există destule studii științifice adecvate privind fotografia basarabeană, atât din punctul de vedere al dezvoltării științei și tehnologiei, cât și din punctul de vedere al funcționării ei în mass-media și societate.

Istoria artei fotografice basarabene din a doua jumătate a secolului XIX - începutul secolului XX, ca subiect independent, nu a primit o acoperire suficientă din partea istoriografiei spațiului pruto-nistean. Cu toate acestea, diverse probleme tangente sferei artei *scrisului cu lumină* au făcut obiectul cercetării de către istoricii locali. Studiul artei fotografice basarabene este posibil doar în contextul dezvoltării fotografiei universale, inclusiv din Rusia și România.

Lipsa unor lucrări detaliate dedicate istoriei fotografiei din regiune, cu implicarea unei metodologii transdisciplinare, necesită acum un studiu sistemic mai adânc al problemei.

Structura lucrării constă din introducere, care prezintă proiectul tezei, trei capitole cu subcapitole, concluzie, bibliografie, sursele imaginilor folosite și anexele.

CAPITOLUL 1, intitulat *Abordări teoretico-metodologice ale studierii realităților culturale reflectate în fotografiile basarabene*, este alcătuit din trei subcapitole.

În primul subcapitol se trec în revistă unele din cele mai cunoscute teorii, concepte și idei privind importanța fotografiei în cunoașterea societății. Se face o scurtă retrospectivă a principalelor repere ale devenirii fotografice de la *camera obscură* la aparatele digitale, analizând fotografia prin prisma antropologiei și a psihologiei vizuale în studiile de culoare și lumină. Se face referință la limbajul și semantica imaginilor fotografice, precum și la efectul asupra subconștientului.

În cel de-al doilea subcapitol se face o analiză nivelului actual de cercetare al domeniului începând cu teoria și practica experimentală a fenomenului luminii ajungându-se la pionieratul fotografic universal. Se prezintă începuturile artei fotografice în Imperiul Rus, pe de o parte, și maeștri ai artei fotografice românești și imaginile fotografice românești din secolul XIX-lea – începutul secolului XX, pe de altă parte.

În cel de-al treilea subcapitol se expune metodologia și problematica studiului evoluției societății basarabene oglindite în imaginile fotografice, se trec în revistă instituțiile de gardă memoriei fotografice basarabene în țară și străinătate, precum și rolul acestora în conservarea patrimoniului fotografic basarabean. Sunt prezentate științele conexe studierii artei fotografice în

Basarabia necesare pentru analiza profundă a fenomenului *scrierii cu lumină*. De asemenea, sunt expuse limitele geografice și cronologice, precum și arealul etnic basarabean și de răspândire a etnosului românesc în zonă în contextul dezvoltării artei fotografice.

CAPITOLUL 2, intitulat *Contextul socio-cultural și politico-economic expus în fotografiile basarabene*, este alcătuit din trei subcapitole.

Subcapitolul întâi tratează problema primelor imagini fotografice din spațiul basarabean și răspândirea atelierelor de profil ce surprind aspectele vieții oamenilor de zi cu zi între 1854-1918. Sunt analizate primele mărturii documentare despre apariția artei fotografice în Basarabia și atelierelor fotografice în spațiul pruto-nistrean. Prin intermediul imaginilor fotografice se prezintă caracteristicile etniilor conlocuitoare în Basarabia și ale diasporei basarabene în lume. Se face o trecere în revistă a reperelor istorice prin intermediul imaginilor de epocă basarabene.

Cel de-al doilea subcapitol se referă la practica fotografică și afirmarea idealurilor și a identității naționale între ani 1918-1944. Se prezintă mărturiile fotografice din perioada Revoluției ruse și Marea Unire surprinse de obiectivul aparatului fotografic. Sunt descrise și prezentate evenimente marcante din istoria interbelică a Basarabiei trecute prin obiectivul aparatului fotografic. În anii celui de al II-lea Război Mondial se pune accent pe imaginile fotografice de pe ambele baricade și rolul acestora în elucidarea unor situații ce necesită concretizări și analize suplimentare. În finalul acestui subcapitol se prezintă informații despre viața și activitatea artiștilor fotografi interbelici basarabeni după Marea Conflagrație.

În cel de-al treilea subcapitol sunt analizate principalele genuri, stiluri, principii, deprinderi și stereotipuri de reflectare a vieții politice, economice, sociale și private ale societății prin intermediul fotografiei a albumelor fotografice vechi din Basarabia precum și caracteristicile lor vizuale și funcționale.

CAPITOLUL 3, intitulat *Destinul actual al patrimoniului fotografic basarabean*, este alcătuit din trei subcapitole.

În primul subcapitol sunt enumerate și descrise colecțiile muzeale și arhivistice ca depozitare ale patrimoniului fotografic. Se face referință la colecțiile muzeale și arhivistice din Basarabia / Republica Moldova și colecțiile muzeale, arhivistice și din bibliotecile din afara Basarabiei.

Cel de-al doilea subcapitol analizează modalitățile de răspândire și promovare a patrimoniului fotografic basarabean în societatea contemporană. Sunt menționate cărțile, albumele și publicațiile periodice de popularizare a fotografiei vechi pe de o parte și expozițiile și vernisajele de fotografie basarabeană din spațiul pruto-nistrean și din afara Basarabiei, pe de altă parte. În finalul acestui subcapitol se atrage atenția asupra imaginilor fotografice ca factor explicativ și complinitor pentru cercetările oamenilor de știință și nu numai.

În cel de-al treilea subcapitol sunt prezentate colecțiile de documente fotografice sub aspectul gestionării, conservării și promovării patrimoniului național. Este efectuat un studiu de caz ce se referă la colecția de documente fotografice MNEIN. Este analizată legislația statelor lumii despre proprietatea culturală și în special ce se referă la drepturile de autor și *copyrighting* – provocările și oportunitățile în studierea imaginilor fotografice de epocă basarabene. De asemenea, se iau în considerare perspectivele studierii fotografiilor de epocă basarabene în context național și internațional.

În final sunt rezumate rezultatele lucrării și se trag *concluzii* despre funcțiile fotografiilor de epocă basarabene. Astfel imaginile fotografice servesc în societate pentru a păstra și transmite informațiile culturale, anumite norme și valori ale societății, precum și pentru a menține conexiunile între grupurile sociale și pentru a include noi membri în aceste grupuri. Sunt identificate perspectivele unui studiu antropologic suplimentar pe baza fotografiilor din alte colecții atât publice cât și private.

Cercetarea istoriei și evoluției fotografiei pe plan mondial și local a demonstrat că acest domeniu, deși este relativ nou, prin puterea reprezentării, puterea de influență asupra imaginarului și psihicului uman cunoscând o dezvoltare vertiginoasă și o popularitate de invidiat.

Au contribuit la conturarea acestui parcurs istoric mai mulți fotografi, din mai multe țări, avansând-o până la etapa actuală.

Istoria și devenirea fotografiei universale are o legătură nemijlocită cu ocupațiile similare din Basarabia. Aceasta a apărut ca o preocupare a elitelor științifice, fiind la începuturi un atu al celor bogați și dornici de a capta imaginea, a o reflecta instantaneu, devenind treptat parte a industriei artei care a menținut spiritul ei artistic într-o dezvoltare continuă a bazei tehnice, profitând la maximum de prioritățile revoluției tehnico-științifice, care i-a modernizat toate procesele, rezervându-i mai mult timp actului creator. Fotografia în spațiul basarabean s-a impus ca un domeniu foarte important al contemporaneității, fără de care nu ne putem imagina marile ei realizări. Sprijinindu-se pe cele mai noi și mai performante tehnologii electronice, fotografia este acum un domeniu de maximă importanță a vieții fiecăruia dintre noi.

Din perspectivă culturală importanța fotografiei basarabene se explică prin faptul că aceasta este o mărturie istorică, după care se pot reconstitui anumite evenimente, procese. Imaginile fotografice o dovadă antropologică cu un conținut demn de luat în considerare: oamenii, ținutele și expresiile lor, activitățile, obiectele din jur, clădirile etc. - toate pot fi interpretate pentru a înțelege și a discerne mai bine spiritul epocii. Fotografia relevă realitățile perene și persistente de-a lungul unei lungi perioade de timp, venind în ajutor arheologilor, cât și geologilor, paleontologilor. În același timp ea este o adevărată oglindă a societății prin intermediul căreia istoricii, sociologii, culturologii utilizează fotografiile, ca surse valoroase de informații.

Fotografia de epocă basarabeană din muzeele arhivele și bibliotecile naționale și străine reprezintă o componentă valoroasă patrimoniului universal. Prin urmare, muzeele ar trebui să ocupe un loc central în educarea tinerei generații în spiritul valorilor naționale. Din păcate acestor instituții le lipsesc specialiștii școliți strict pe domeniu sau care ar fi beneficiat de training-uri sau stagii de specializare în domeniul protecției patrimoniului. La fel, ar mai fi loc și de câteva proiecte de utilare a acestor încăperi cu tehnică performantă de expertiză, tehnică de calcul conectate la instrumente de analiză a datelor obținute și diferite ustensile, substanțe chimice și materiale de lucru speciale.

Un alt aspect asupra căruia merită să fie atrasă atenția este lipsa unei aprecieri interne și externe echilibrate asupra situației în care se află patrimoniul țării, în special de cel fotografic pe care l-am analizat în această teză.

Imaginile fotografice servesc în societate pentru a păstra și transmite informațiile culturale, anumite norme și valori ale societății, precum și pentru a menține conexiunile între grupurile sociale și pentru a include noi membri în aceste grupuri. Sunt identificate, de asemenea, perspectivele unui studiu antropologic suplimentar pe baza fotografiilor din alte colecții atât publice cât și private.

Fotografia în Basarabia s-a inclus cu succes sfera vieții culturale și economice dovadă fiind continuitatea atelierelor fotografice atât în perioada țaristă cât și în cea interbelică. Dezvoltarea fotografiei în Basarabia este legată nemijlocit de contextul istoric al evoluției fotografiei în Rusia, România și Occident. În urma descoperirilor științifice, fotografia continuă să se dezvolte sub influența lor. Distribuția spontană a fotografiei, reducerea costului procesului fotografic, precum și cererea de servicii fotografice a contribuit la oferta de formare și dezvoltare a artei fotografice deja ca și profesie de sine stătătoare.

La sfârșitul secolului XIX – începutul secolului XX studiouri fotografice funcționau în majoritatea localităților basarabene. În același timp, a fost stabilit controlul asupra activității fotografice în întregul spațiu pruto-nistean. În ciuda răspândirii geografice largi a fotografiei și a cererii constante de produse fotografice, industria fotografică nu a fost dezvoltată la scară mare. Cea mai mare parte a produselor fotografice, cât și cea mai mare parte a specialiștilor, proveneau din străinătate.

La începuturile dezvoltării artei fotografice în Basarabia s-au remarcat preponderent fotografi profesioniști specializați în fotografii portretistice. Mai apoi s-a extins cu dezvoltarea fotografiei în domeniul științific fiind legată de nevoile comunității științifice. Un rol important l-a avut în acest sens *Muzeul Zemstvei* din Chișinău cu primii conservatori Franz și Albina Osterman, care s-au remarcat și prin realizarea unor fotografii din domeniul antropologiei și a științelor naturii. Ca rezultat al progresului tehnic în domeniul procesului fotografic, la începutul secolului XX în Basarabia s-a dezvoltat fotografia de amator. Dacă profesioniștii au fost caracterizați prin dese competiții, atunci fotografii amatori au format comunități de interes. Nevoia unui schimb de experiență a condus la întrunirea acestora în diferite societăți și sindicate.

Fotografia a reprezentat, la începuturile existenței sale în Basarabia, o experiență unică de interacțiune umană, fiind un fenomen contextual și multilateral. Fotografia a fost văzută ca o practică, care a îmbogățit modalitățile de interacțiune în societatea basarabeană și ca un nou mod de a vedea, de a transmite, astfel, informația și prin urmare de a comunica printr-un limbaj nonverbal – ceea ce au înțeles destul de bine maeștrii artei *scrisului cu lumină* din Basarabia. Odată cu invenția aparatului fotografic, conștiința oamenilor s-a schimbat, întocmai și viziunea lor asupra lumii. Referindu-ne la imaginile celorlalți prin intermediul fotografiei, recunoscându-se înconjurați de oameni asemeni în portretele de grup prin reprezentările vizuale, s-a format o identitate umană polivalentă: personală, familială, socială, culturală, religioasă, etnică. Astfel imaginea vizuală a reprezentat atât o reflectare a realității, cât și un mijloc de construcție a acesteia. Astfel, recunoașterea faptului că fotografia este rezultatul activității creative a unei persoane a dus la înțelegerea necesității de a proteja drepturile de autor și copyright.

Mesajul informațional al fotografiei este impregnat de trăsăturile caracteristice ale epocii: realitățile demografice, informații despre rolurile rezervate fiecărei vârste, statutul femeilor în societate, etc. Aceasta este informația care s-a transmis din generație în generație, dar inevitabil s-a schimbat în timp, în același mod cu opiniile și idealurile oamenilor. Fotografia a participat la formarea etichetei sociale, documentând cele mai importante evenimente din viața comunității. Această informație este în măsură să completeze și să îmbogățească imaginea vieții de zi cu zi a epocii. Însă oricât de informativă ar fi fotografia, aceasta necesită o abordare competentă, științifică și integrată pentru a recrea contextul istoric. În acesta lucrare, studiul asupra istoriei fotografiei și a specificului acesteia sunt combinate cu o serie extinsă de cercetări în domeniul antropologiei, psihologiei, semioticii, filosofiei, istoria artelor și culturologiei, fără de care o înțelegere a acestui fenomen ar fi incompletă.

În Republica Moldova, teoria artei fotografice este încă într-o fază incipientă de dezvoltare în raport cu standardele științifice occidentale. Cercetarea sistemică a fenomenului cu atragerea metodelor transdisciplinare de studiu nu s-a realizat încă. Din această cauză o percepție obiectivă asupra fotografiei ca sursă de cunoaștere a societății basarabene lipsește. Puținii cercetători ai *scrisului cu lumină* din Republica Moldova s-au axat doar pe aspectul documentar-istoric excluzând din argumentele deductive pe care le-au utilizat, după părerea noastră, momentele esențiale în procesul cercetării ce țin de tehnicile, abilitățile, psihologia și problematica practicii fotografice la intersecția secolelor XIX-XX.

Ținând cont de experiența occidentală, românească și rusă în ce privește teoria fotografică suntem siguri că cercetătorii, care se vor specializa în acest domeniu, încă destul de îngust pentru spațiul pruto-nistean, vor trage concluzii corecte și obiective despre adevărata valoare și rolul mesajului transmis prin imaginile care au înveșnicit societatea basarabeană în memoria istorică universală.

Cercetarea în continuare a fotografiei ca element distinctiv în discursul științific și un studiu aprofundat interdisciplinar este absolut necesar din moment ce argumentele și dovezile, care se sprijină pe imaginile fotografice, devin tot mai grele. Din contra, fotografia lipsită de suportul teoretico-metodologic necesar pentru lucrul, în contextul unor divergențe de ordin politic, ideologic și cultural cum este cazul Basarabiei, își pierde din valoare. Credibilitatea imaginii și capacitatea acesteia de a influența luarea unor decizii obiective în societatea contemporană depinde în mare măsură de aceste aspecte teoretico-metodologice pe care se bazează studiile de antropologie vizuală.

O examinare mai atentă a artei fotografice basarabene prin prisma instrumentarului teoriei *scrisului cu lumină* ne oferă perspective interesante, nu numai în cercetarea imaginilor propriuzise, dar ne și deschide posibilități noi de a practica fotografia în continuare la un nivel calitativ net superior. Numai fotografi, care dispuneau de cunoștințe aprofundate și erau bine informați în domeniile conexe *scrisului cu lumină* puteau fi numiți maștri ai acestei nobile arte.

Primii fotografi s-au confruntat cu dilema chemării artistice, paralel cu experiențele alchimice ghidate de căutările esenței, proprietățile și efectele utilizării luminii în creație, pe de o parte, și practicile de natură comercială în care factorul economic a fost determinant, pe de altă parte. Ultima a dus la uniformizarea și standardizarea noii profesii.

Fiecare aspect al vieții oamenilor dintr-un anumit grup social, cu toate componentele sale constitutive, într-un anumit interval de timp, poate fi parte componentă istoriei acestui ansamblu uman reunit pe baza unei comunități de interese. Diferite ramuri ale științei istorice cercetează aceste aspecte din perspectiva specializării înguste pe care o reprezintă. Prin intermediul studiului artei fotografice reprezentanții mediului științific au posibilitatea să acumuleze diverse date importante și informații utile, care sunt capabile să aducă o anumită claritate în procesul soluționării, într-un final, a unor probleme de natură politică, socială și culturală. Începând cu a doua jumătate a secolului XIX Basarabia, în urma țărilor mai dezvoltate din punct de vedere industrial, însă într-un ritm mai lent, a înregistrat totuși schimbări calitative în toate domeniile de interes social-politic și cultural. La intersecția curentelor elitiste europene și rusești, familiile nobiliare basarabene au impus standardele și convențiile general acceptate în societatea înaltă a timpului a marilor capitale.

Chiar dacă spațiul pruto-nistean a avut o perioadă când s-a aflat într-o dependență politică aproape totală de metropola de pe malurile Nevei, influențele occidentale s-au făcut totuși resimțite într-o măsură mai mare sau mai mică. Ca dovadă elocventă în acest sens putem lua fotografia basarabeană cu tot spectrul de argumente documentare, artistice și

științifice conexe. Punând cap la cap imaginile fotografice cunoscute într-un șir de la cele mai timpurii până la cele mai târzii, putem reconstitui evenimentele istorice reale având la îndemână un instrumentariu științific diferit și mult mai exact – *creionul naturii și scrierea cu lumină*.

Perspectivile fotografiei basarabene, ca document ce relevă aspectele istorice și ca bun de patrimoniu, țin de mai mulți factori interdependenți și au legătură directă cu dezvoltarea societății basarabene. În primul rând și cel mai important este interesul față de fotografia basarabeană manifestat atât de mediul științific și administrațiile instituțiilor culturale – cu atenția cuvenită patrimoniului cât și, în sens mai larg, de puterea politică și economică a țării – capabile să ofere sprijin financiar și să atragă investiții în domeniu cultural. La modul concret, atenția din partea tuturor celor interesați de fotografia basarabeană de epocă se manifestă prin grija față de aceasta, atât prin protecția la nivel practic al obiectului propriu-zis, cât și la nivel legislativ. Ambele componente sunt susceptibile de promovarea fotografiei ca bun de patrimoniu de primă importanță atât în țară cât și în străinătate.

Imaginile fotografice basarabene de epocă prezintă un interes anumit și pentru cercetătorii din străinătate. Fiind într-o etapă mult mai avansată a studiului istoriei și practicii *scrisului cu lumină* specialiștii în materie, de multe ori, oferă informații mult mai detaliate și mai interesante despre bunurile de patrimoniu originare din Basarabia decât cunosc cercetătorii din spațiul pruto-nistrean. Fiind răspândite în întreaga lume fotografiile de epocă basarabene pe cât sunt de cunoscute pe atât de puțin sunt apreciate la justa valoare. Doar în ultimul timp, prin intermediul diverselor expoziții, din păcate, doar ca niște anexe ale materialului informativ, imaginile de pe meleagurile basarabene își fac simțită valoarea în contextul general.

Doar dezvoltând o bază teoretică temeinică, ținând cont de materialul documentar existent, sprijinindu-ne pe practicile moderne în domeniul managementului și conservării patrimoniului, studiul asupra fotografiei poate aduce roade care să răspundă necesităților acute ale societății contemporane.

Patrimoniul unei țări este simbolul identitar al națiunii care-o reprezintă. Devalorizarea moștenirii transmise nouă de către înaintași poate avea consecințe grave pentru viitor. Din păcate, singurul bun general recunoscut, în prezent, de societate este banul. Fără vreo legătură cu tradițiile perene, în care etica și estetica în relațiile umane ocupă un loc central, conștiința oamenilor suferă transformări identitare complexe. Fotografiile de epocă sunt capabile să ofere acele răspunsuri atât de necesare contemporaneității. Informațiile ce ni le relevă imaginile *scrise cu lumină* cu ajutorul *creionului naturii* sunt bunuri imateriale de o natură net superioară spiritului vremii și a societății de consum, de aceea și prețul lor ar trebui să fie pe măsură. Doar un studiu sistemic interdisciplinar continuu este în stare să descifreze întreaga bogăție patrimoniului fotografic basarabean.

Bibliografie

Izvoare istorice:

1. Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală;
2. Muzeul Național de Istorie a Moldovei;
3. Arhiva Națională a Republicii Moldova;
4. Arhivele Naționale ale României;
5. Biblioteca Națională a României;
6. Biblioteca Academiei Române;
7. Muzeul Militar Național;
8. Muzeul Național al Satului;
9. Muzeul Național Tehnic;
10. Muzeul Național de Istorie a României;
11. Российская государственная библиотека;
12. Государственная публичная историческая библиотека России;
13. Российский государственный архив кинофотодокументов;
14. Государственный архив Российской Федерации;
15. Отдел письменных источников Государственного Исторического музея;
16. Архив Дома русского зарубежья имени Александра Солженицына;
17. Росфото;
18. Институт истории материальной культуры;
19. Петербургский музей фотографии;
20. Российский этнографический музей;
21. Museum of History of Photography, Krakow;
22. Natural History Museum, Vienna;
23. Photoinstitut Bonartes, Vienna;
24. Hungarian National Museum, Budapest;
25. Library of Strahov monastery, Praha;
26. Zentralbibliothek, Zürich;
27. Bibliothèque publique et universitaire, Neuchâtel;
28. Museum Ludwig, Köln;
29. Herzog August Bibliothek, Wolfenbüttel;
30. Bundesarchiv - Federal Archives, Koblenz;
31. Società Geografica Italiana Onlus, Roma;
32. Museo Nazionale Alinari della Fotografia, Florence;
33. The National Board of Antiquities, Helsinki;
34. National Library of Serbia, Beograd;
35. National Library of Republic of Bulgaria, Sofia;
36. Croatian State Archives, Zagreb;
37. Centre Pompidou, Paris;
38. Museo del Prado, Madrid;
39. The Royal Collection, London;
40. The Courtauld Institute of Art, London;
41. Bridgeman Images, London;
42. The New York Public Library, New York;
43. Cornell University, New York;

44. United States Holocaust Memorial Museum, Washington;
45. Library of Congress, Washington;
46. The Seattle Public Library, Seattle;
47. Philadelphia Museum of Art, Philadelphia;
48. Harvard College Library, Boston.

Cărți în limba română:

1. Agrigoroaiei Ion, *Basarabia în acte diplomatice 1711-1947*, Editura Demiurg, Iași, 2012;
2. Agrigoroaiei Ion, Palade Gh., *Basarabia în cadrul României întregite (1918-1940)*;
3. Capidan Theodor, *Românii nomazi. Studiu din viața românilor din sudul Peninsulei Balcanice*, Institutul Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1926;
4. Ciobanu Gheorghe, *Studii de etnomuzicologie și bizantologie*, III, București, 1992, p. 24-28. cf Ioan Opris, *Tansmuseographia*, Editura Oscar Print, București, 2000;
5. Constantiniu Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 290, ISBN 973- 9243-07-X;
6. Costinescu Petre, *Documente în alb-negru. Un fotograf de la sfârșitul veacului trecut – Alexandru Bellu (1850-1921)*, Editura Sport- Turism, București, 1987;
7. Gernsheim Helmut, *Cartea completă a fotografiilor: Un ghid cuprinzător pentru a face fotografii extraordinare ale oamenilor de Michael Busselle*, ISBN: 0671412574;
8. Grițco Ana, Stăvilă Vera, *Pribegeile Muzeului Bisericesc din Chișinău după 1944 (După Jurnalul lui Paul Mihail), Muzeul bisericesc din Chișinău – geneză, împliniri, pribegeii, conf.* (2006, Chișinău), EcoEtnoMuseum, 126 p., ISBN 978-9975-900-22-5;
9. Iarovici E., *Fotografia și lume de azi*, Ed. Tehnică, București, 1989, 256 p.;
10. Ion Constantin, *Gherman Pântea între mit și realitate*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2010; ISBN 978- 973-8369-83-2;
11. Ionescu Adrian Silvan, *Artiști documentariști și corespondenți de front în Războiul de Independență 1877-1878*, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2002;
12. Ionescu Adrian Silvan, *Modă și societate urbană în România epocii moderne*, Editura Paideia, București, 2006, 626 p.;
13. Ionescu Adrian Silvan, *Penel si sabie*, Ed. Biblioteca Bucureștilor, București, 2002;
14. Kirițescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României : 1916-1919*, Ediția a III-a, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, ISBN 973-29-0048-2, v. 2;
15. Levit I., *File vechi necunoscute*, Chișinău, 1981;
16. Moldoveanu Aurel, *Conservarea preventivă a bunurilor Culturale*, București, 1999, ISBN 973-98956-7-0;
17. Moraru A., *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993)*. Ed. Universul, Chișinău, 1995;
18. Moraru Anton, *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993)*, Chișinău, 1995;
19. Neagoe Sever, Văduva Gheorghe, Tender Ilie, *Istoria grănicerilor și a începutului Poliției de Frontieră*, Ed. Scaiul, București, 2004, ISBN 973-801512-X;
20. Olaru-Cemîrtan Viorica, *Deportările din Basarabia. 1940-1941, 1944-1956*, Chișinău, Editura „Pontos”, 2013;
21. Oncescu Iulian, *Texte și Documente privind Istoria Modernă a Românilor (1774-1918)*, Editura Cetatea de Scaun, 2011;
22. Opreș Ioan, *Tansmuseographia*, Editura Oscar Print, București, 2000;
23. Petrencu Anatol, *România și Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial*, Chișinău, Ed. Epigraf, 1999;

24. Ploșniță E., Ursu M., *Enciclopedia Muzeologiei din Republica Moldova*, Chișinău, 2011;
25. Ploșniță Elena, *Din istoria fotografiei basarabene*, Expoziție în incinta Muzeului Național de Istorie a Moldovei, Chișinău, 2004;
26. Ploșniță Elena, *Fotografia basarabeană*, Chișinău, „Cartdidact”, 2005;
27. Potârniche Mihai, *Antologia fotografiei basarabene*, Chișinău, Ed. Princeps, 2014;
28. Predescu Lucian, *Enciclopedia României*, Editura Cugetarea – Georgescu Delafras, Bucuresti, 1940;
29. Rotaru Florin, *Basarabia română*, Antologie.; Editura Semne; București; 1996;
30. Săvulescu Constantin, Fiap E., *Cronologia Ilustrată a Fotografiei din România. Perioada 1834-1916*, Biblioteca Asociației Artiștilor Fotografi, București 1985;
31. Șendrea Eugen, *Istoria pe placul tuturor*, Ed. Vicovia, 2011;
32. Seserman Dumitru, *Acțiunile Armatei Române în spațiul dintre Carpații Orientali și Nistru (1917-1920)*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004;
33. Stoica Stan, *Dicționar Biografic de Istorie a României*, Editura Meronia, București, 2008;
34. Țuțui Marian, *Frații Manakia și imaginea Balcanilor*, Editura Noi Media Print, București, 2009;
35. Tzigara-Samurcaș Al., *Memorii*, I (1872-1910), ediție Ioan Șerb și Florica Șerb, București, 1991, p.67, 110. cf Ioan Opris, *Tansmuseographia*, Editura Oscar Print, București, 2000;
36. Ursu Mihai, *Franz Osterman*, Chișinău, 2004;
37. Valentin Tomuleț, *Basarabia în epoca modernă*, Ed. a 2-a, rev. și ad., Chișinău, Lexon-Prim, 2014.

Cărți în limba engleză:

1. Allen E., Triantaphillidou S. *The Manual of Photography*, Focal Press, 10 edition (December 22, 2010), ISBN-10: 0240520378, 566 p.;
2. Barthes Roland, *Camera Lucida: Reflections on Photography*, New York: Hill and Wang, 1981;
3. Battisti Eugenio, *Brunelleschi: The Complete Work*, Published by Thames & Hudson Ltd, 1981, ISBN 10: 0500340722, ISBN 13: 9780500340721;
4. Brooks J. An Enduring Interest: The Photographs of Alexander Gardner. Norfolk, Virginia: The Chrysler Museum 1991. 133 p.;
5. Buerger J., *French daguerreotypes*. University of Chicago Press, 1989, 256 p.;
6. Campbell Douglas E., *Flight, Camera, Action! the History of U.S. Naval Aviation Photography and Photo-Reconnaissance*, Lulu.com, 2014;
7. Cole D.J., Deihl N., *The History of Modern Fashion*, 2015, 480 p.;
8. Conway William Martin, *The Writings of Albrecht Dürer*, NY : Philosophical Library , 1958;
9. Doshier Barbara, Lu Zhong-Lin, *Theories of Attention*, Goldstein B. Encyclopedia of Perception. Vol. 1 and 2;
10. Grimaldi Francesco, *Physico mathesis de lumine, coloribus, et iride, aliisque adnexis libri duo, Boninae*, 1665, in M. H. Pirenne, *Optics, Painting and Photography*, New York: Cambridge University Press, 1970;
11. Hine Lewis W., Walther Peter, *America at Work*, TASCHEN; Multilingual edition, 2018, ISBN-10: 3836572346, ISBN-13: 978-3836572347, 544 p.;
12. Hoffmann Heinrich, *Hitler Was My Friend: The Memoirs of Hitler's Photographer*, Frontline Books, 2014, ISBN-10: 1848327722, ISBN-13: 978-1848327726, 264 p.;
13. Horan James D. - Brady Mathew, *Historian with a Camera*, Crown Publishers, Inc., New York, 1955;

14. Huygens Chr., *Traité de la Lumière* (drafted 1678; published in Leyden by Van der Aa, 1690), translated by Silvanus P. Thompson as *Treatise on Light* (London: Macmillan, 1912; Project Gutenberg edition, 2005);
15. Johnson Brooks, *An Enduring Interest: The Photographs of Alexander Gardner*, The Chrysler Museum, Norfolk, Virginia 1991;
16. Kloehn Peter, *Encyclopedia of twentieth-century photography*, Published in 2006 by Routledge Taylor & Francis Group 270, Madison Avenue New York, NY 10016;
17. la Grange Ashley, *Basic Critical Theory for Photographers*, Focal Press, 1 edition, 2005;
18. McCauley, E. A. A. E. *Disdéri and the Carte de Visite Portrait Photograph*. Yale University Press, 1985, 562 p.;
19. Millingen John Gideon, *Curiosities of Medical Experience*, R. Bentley, London, 1839;
20. Mottelay Paul F. and Campbell-Copeiand T., *The Soldier in our Civil War. A Pictorial History of the Conflict. 1861-1865*, Stanley Bradley Publishing Company, New York, 1890, 476 p.;
21. Newhall Beaumont, Newhall Nancy, *Masters of photography* edited and with an introd. by Beaumont and Nancy Newhall, New York, G. Braziller, 1958, 192 p.;
22. Newhall, Beaumont, *The history of photography from 1839 to the present day*, New York, Museum of Modern Art, 1982, 319 p., ISBN 978-0870703803;
23. Payne Andrew, *The Teleology of Action in Plato's Republic*, Oxford University Press, 2017;
24. Peres Michael R., *Focal Encyclopedia of Photography*, Routledge; 4 edition (June 21, 2017), ISBN-10: 1138298573, 878 p.;
25. Renner Eric, *Pinhole Photography: From Historic Technique to Digital Application*, CRC Press, 2009;
26. Sampson Gary, PH.D., *Histories, Theories, Criticism*, The Concise Focal Encyclopedia of Photography: From the First Photo on Paper to the Digital Revolution, CRC Press, 2014;
27. Scott Clive, *Spoken Image: Photography and Language*, Reaktion Books, London, 1999;
28. *Wall Jeff, selected essays and interviews*, New York : Museum of Modern Art, Art Publishers, 2007;
29. Warren Lynne, *Encyclopedia of Twentieth-Century Photography*, 3-Volume Set ,Routledge, 2005;
30. Webster Roderick S., *The Astrolabe: Some Notes on its History, Construction and Use*, Lake Bluff, IL, Paul MacAlister and Associates, 1984;
31. Weisgram Richard, Perlman Victor, *Licensing Photography*, 2006;
32. Witkin Lee D., London Barbara, *The Photograph Collector Guide*, Little Brown & Co; 1st edition (June 1, 1980), ISBN-10: 0821206818, 438 p.;
33. Wright Terence, *The Photography Handbook*, Routledge; 1 edition (May 16, 1999), ISBN-10: 0415115949, 208 p.;

Cărți în limba rusă:

1. Болтянский Г., *Очерки по истории фотографии в СССР*,. М., 1939;
2. Булгар, Степан. *Гагаузская элита Бессарабии: конец XIX - нач XX вв.* Кишинев: Б.и.,2016, (Типография „Foxtrot”) - 124 p., ISBN 978-9975-89-022-9;
3. Волкова Г.В., *Фотография и общество зарубежной России. 1920-1930-е годы.* Москва, 2007;
4. Квасов Н.Т., Савилова Ю.И., Зарембовская Т.А., *Оптика*, Минск, БГУИР, 2009. – 136 с. : 30 ил. ISBN 978-985-6039-98-3;
5. Киреева Е. В., *Мужской костюм второй половины 19 века (1850-1906), История костюма. Европейские костюмы от античности до XX века*, Москва, "Просвещение",

1970, 165 с.;

6. Комиссаржевский Ф., *История костюма*, АСТ, Астрель, Люкс, Москва, 2005, 336 с.;
7. Корляков Андрей, *Они сохранили достоинство и честь*, Paris, YMCA press, 2001;
8. Корляков Андрей, *Русская эмиграция в фотографиях. Франция, 1917 – 1947 гг.*, Paris, YMCA press, 1999;
9. Кузьмин Ю. А., *Российская императорская фамилия (1797-1917): Библиографический справочник. 2-е изд.* СПб., 2011, 440 с.;
10. Лукьянец О. С., Калашникова Н. М., *Молдавские коллекции в собраниях Государственного Музея Этнографии и Народов СССР*, Кишинев, «Штиинца», 1990;
11. Миролюбова Г. А., Петрова Т.А., *Государственный Эрмитаж. Русская Фотография. 1840-1910 годы. Из собрания Эрмитажа*, Ленинград, 1991, 53 с.;
12. Морозов С. А., *Русская художественная фотография. Очерки из истории фотографии. 1839-1917.* 2е изд. Москва: Искусство, 1961;
13. Накко А., *Бессарабская область в историческом, экономическом и статистическом отношении*, Кишинев, 1879;
14. Панфилов Н. Д., *Мастерство фотолюбителя. Учебное пособие*, Москва, 1982, 68 с.;
15. Талимончик В., *Законодательство зарубежных государств о культурной собственности*, Законность, 2005, N 10, ISSN 0869-4486;
16. Титаренко М.Л., *Духовная культура Китая: энциклопедия: в 5 т.*, Ин-т Дальнего Востока, М., Вост. лит., 2006, Т. 5;
17. Фельдман Я.Д., Курский Л.Д., *Техника и технология фотосъёмки*, Москва, Издательство «Легкая и пищевая промышленность», 1981;
18. Чибисов К.В., *Очерки по истории фотографии*, Москва, «Искусство», 1987;
19. Энгельгардт Б.А., *Последняя коронация. Ист. повесть*. Интербук, Таллин, 1990, стр.3; Жильяр П. Император Николай II и его семья. НПО «Мада», М., 1991.

Cărți în alte limbi:

1. Cociolov Jorge, *Imigração Búlgaros e Gagauzios Bessarabianos "Romenos"*, Brasil Uruguai, Ribeirã Preto, 2007;
2. Cociolov Jorge, *Imigração no Brasil. Búlgaros e gagauzios bessarabianos*, Brasil, Ribeirão Preto, Editora Legis Summa, 2005.

Articole în limba română:

1. Bâzgu Eugen, *File din istoria artei fotografice în spațiul basarabean*, Revista ART-hoc, supliment la nr. 18 dedicat fotografiei, Chișinău, februarie 2002, p. 6;
2. Bosoancă Ecaterina, *Țara Loviștei reflectată în fotografii de la sfârșind secolului al XIX-lea aflate în Muzeul „Regiunii Porțile de Fier“*, Revista Muzeelor, 4, 1995, p. 42-49;
3. Ciobanu Constantin Gh., *Istoricul cartofiliei basarabene (I)*, Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie, fascicula Etnografie și Muzeologie, serie nouă, vol. 15 (28), Chișinău, 2011, 208 p, 107-120;
4. Drăgan Iosif Constantin, *Neamul românesc și năvălitorii, în Europa și neamul românesc*, Roma, nr. 133, an XII, iulie 1983;
5. Ghibu Onisifor, *Pagini de istorie*. Sibiu, 1956, manuscrise inedite, p. 15-20; cf. și „România nouă”, nr. 197, 23.X.1917;
6. Hasnaș Maria, *Unele considerații privind istoria fotografiei în Basarabia*, Tyragetia, anuar IV-V, anii 1994-1995;

7. Ionescu Adrian Silvan, *Arta graficii publicitare a cartoarelor de fotografii din secolul al XIX-lea*, Revista Muzeelor, 1988, Nr. 6, p. 73;
8. Ionescu Adrian Silvan, *Carol Szathmari și începuturile fotoreportajului de război. Trei imagini necunoscute descoperite în SUA*, Revista Muzeelor, Nr. 1-2, 1997, p. 46;
9. Ionescu Adrian Silvan, *Începuturile fotografiei etnografice în România*, Revista Muzeelor, Nr. 1 din 1991, p. 61;
10. Ionescu Adrian Silvan, *Theodor Aman și fotografia*, în Centenar Theodor Aman, 1991, București. 1991;
11. Lepși I., *Albina Osterman (1856-1936)*, În: Buletinul Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău, nr. 7, Chișinău 1936, p. 10;
12. Moisuc Viorica, *Onisifor Ghibu, O adevărată lecție de istorie*, „Manuscriptum”, nr. 3/1987, p. 39;
13. Moraru A., *Basarabia și reforma teritorial-administrativă a României din 1925*, Caietul Științific. Sesiunea de comunicări științifice 27-28 octombrie 2006. Institutul de Științe Administrative din Republica Moldova. Anul I, nr. 1, 2006, Chișinău, 2007, pp. 30-38;
14. Nazaria Sergiu, Stepaniuc Victor, *Apariția problemei basarabene în relațiile internaționale*, Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale, nr. 4/2010, Chișinău, p. 147;
15. Pană Iulia, „*Mici dezvoltări*” din istoria artei fotografice (II), Datina, Serie nouă, anul 3, nr. 23, februarie 2016, p. 37;
16. Ploșniță Elena, *Două concepte: „Muzeul Bisericesc” și „Muzeul Antireligios” al ateismului științific în muzeografia basarabească din secolul XX, Muzeul bisericesc din Chișinău – geneză, împliniri, pribegii*, conf. (2006, Chișinău), EcoEtnoMuseum, 126 p., ISBN 978-9975-900-22-5, p.47;
17. Popescu Ioana, *Privește! Frații Manakia*, album-supliment al revistei Martor, VI/2001;
18. Savin Margareta, *Ludwig Angerer, unul din primii fotografi ai Bucureștilor*, București: Materiale de Istorie și Muzeografie, VI/1968;
19. Scurtu Ioan, Hlihor Constantin. *Complot împotriva României. 1939-1947. Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herța în vâltoarea celui de-Al Doilea Război Mondial*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1994, p. 73;
20. Șerbănescu Florin, *Mitropolia Basarabiei*, în *Magazin Istoric*, nr 2 și 3 din 2002;
21. Stănescu M. C., *Hotin - ianuarie 1919. Răscoală sau agresiune?* (Hotin, 1919. Révolte ou agression?), *Magazin Istoric*, 1995, 29, nr. 7, p.22-26., p. 22;
22. Tomuleț Valentin, *Etapele și specificul incorporării Basarabiei în sistemul economic și politic al Imperiului Rus (anii 1812-1868/1873)*, Revista Limba Română, Nr. 5-6, anul XXII, 2012;
23. Vrabie Gr., *Câteva pagini glorioase din trecutul Muzeului Național din Chișinău*, În: *Viața Basarabiei*, nr. 11-12, Chișinău 1936, p. 81-92.

Articole în limba engleză:

1. Annanurova Olga, „*The Optical Unconscious*”: *Photography Theory in Gunter Grass’s Book “The Box”*, International Journal of Cultural Research, Publishing House EIDOS, 2013, p.143;
2. Eastlake Elizabeth, *Modern Painters*, Quarterly Review 98, (March 1856), p.390. conform Adele M. Ernstom, Bishop’s University, *Elizabeth Eastlake v. John Ruskin: The Content of Idea and the Claims of Art*, RACAR XXXVII Nr.2, 2012, p.39;
3. Greenough Sarah, *Alfred Stieglitz and the Idea of Photography*, in *Alfred Stieglitz the Lake George Years, Art Gallery of New South Wales Exhibition Catalogue*, Art Gallery of New South Wales, Sydney, 2010, p. 32;

4. Half Monika, *Collecting Photography*, Heritage Magazine 2008 № 04 Summer, 2008, p. 59;
5. Hilton Jonathan, *Studio Portrait Photography: A Guide to Classic Portrait Photography*, Pro-Photo, September, 1999;
6. Oakes-Jones H., M.B.E. F.S.A. *Photography in the Crimean War*, în „The Journal of the Society for Army, Historical Research" no.66/Summer 1938; no. 67 Autumn 1938; no. 68 Winter 1938; no. 69 Spring 1939; no. 70 Summer 1939; no. 71 Autumn 1939, Lawrence James - *Crimea 1854-56. The war with Russia from contemporary photographs*, Heyes Kennedy, Oxford 1981;
7. Savedoff Barbara E., *Escaping Reality: Digital Imagery and the Resources of Photography*, *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 55, No. 2, Perspectives on the Arts and Technology (Spring, 1997).

Articole în limba rusă:

1. Бурмистрова, Е. А. *Современное законодательство об охране объектов культурного наследия народов Российской Федерации* / Е. А. Бурмистрова // Криминалистика. — 2013. — № 1(12), с.81;
2. Горонович Н., *По поводу исполнившегося пятидесятилетия и научной деятельности Председателя Бессарабского Общества Естествоиспытателей и Любителей Естествознания барона А.Ф. Стуарта*. В: Труды Бессарабского Общества Естествоиспытателей и Любителей Естествознания, том VI (Кишинев 1917), р. 1-9;
3. Горонович Н., *Остатки Гиппариона, (Hipparion mediteraneum Hensel)* собранные в с. Тараклии Бендерского уезда, Труды Бессарабского Общества Естествоиспытателей и любителей естествознания, Том 1 часть 1, 1904/5-1905/6, Кишинев, Типо-Литография Ф.П. Кашевского, Пушкинская улица, 1906, с. IX, X, XI;
4. Гросул Я., Будак И., *Крестьянская реформа 60-70-х годов XIX века в Бессарабии*, Кишинев, 1956, с. 37-104, 131-173; Valeriu Scutelnic. *Regulamentul despre relațiile agrare ale țăranilor regiunii Basarabia*, În: „Revista de istorie a Moldovei”, nr. 1, Chișinău, 2007, р. 60-78;
5. Кириллина Е.В., *О работе И.Е. Репина с натурой. По материалам фотоархива художника* // И.Е. Репин. К 150-летию со дня рождения. СПб., 1995. С. 102.
6. Лукьянец О. С., *Фотографии семейного альбома как этнографический источник*. În: Buletin Științific. Revisă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie. Serie Nouă. Fascicula Etnografie și Muzeologie, No.15 (28), 2011, р. 64-70;
7. Николукина Т., *Рядится никогда не лень. Одежда горожан конца XIX — начала XX века*, Газета «Кизи», №5 (56) июнь 2009, с. 5;
8. Подвойский Н., *От Красной Гвардии к Красной Армии*, Jurnalul Историк-марксист, 1938, nr. 1, р. 23;
9. Родченко А., *Предостережение*, Новый ЛЕФ, 1928, №11, с. 36;
10. Сабурова Татьяна, *Бергнер, Шерер и Набгольц москвичей снимали*, Антиквариат, предметы искусства и коллекционирования, № 9(20), сентябрь 2004, с.132;
11. Соловьёва Татьяна, *Бразильский исход. О переселении бессарабцев 20-х годов на неосвоенные земли Бразилии и Аргентины (Exodul spre brazilia. Despre strămutarea basarabenilor din anii `20 pe rătănturile din Brazilia și Argentina)*, Ziarul "AuF" („Argumente și Fapte”) №9 2019, р.19;
12. Стуарт А.Ф., *Франц Францевич Остерман. Член-учредитель Общества Естествоиспытателей и Любителей Естествознания и первый хранитель Бессарабского Земского Музея, 1844-1905*. В: Труды Бессарабского Общества Естествоиспытателей и Любителей Естествознания, т. 1, часть 2, Кишинев, 1907;

13. Шипова Татьяна, Лики прошлого, *Никандр Матвеевич Аласин, владелец фирмы «Русская фотография». Михаил Михайлович Панов, фотограф-художник*, Revista Antikavariat, Предметы искусства и коллекционирования, № 10(31), октябрь 2005, p. 110;
14. Шнеерсон Дмитрий, *В поисках утраченного времени*, Antikavariat, предметы искусства и коллекционирования, № 7-8(19), июль-август 2004, с.113;
15. *Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального Штаба. Бессарабская область*, Санкт Петербург, 1862;
16. *Отчет Музея Бессарабского Земства за 1900-1901 год*, Кишинев, 1902.

Articole în presa electronică în limba română:

1. Bădescu Emanuel, *Date noi despre fotografia Franz Mandy*, <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/date-noi-despre-fotografia-franz-mandy-de-emanuel-badescu-galerie-foto-12969460> (accesat 19.12.2019);
2. Bădescu Emanuel, Franz Mandy – Fotografia Regal, <http://orasulvechi.ro/evenimente/franz-mandy-palatul-sutu/> (accesat 19.12.2019);
3. Bardulete M., *Cum s-a schimbat îmbrăcămintea femeilor din România în 60 de ani: perioada 1850-1910*, http://www.b365.ro/cum-s-a-schimbat-imbracamintea-femeilor-din-romania-in-60-de-ani-perioada-1850-1910-galerie-foto_204453.html#n, publicat 20.09.2014, accesat 07.04.2017 (accesat la 19.12.2019);
4. Both Stefan, *Misterioasa blondă din Timișoara anului 1944, surprinsă de Willy Pragher*, Adevărul, 7 septembrie 2015, http://adevarul.ro/locale/timisoara/foto-misterioasa-blonda-timisoara-anului-1944-surprinsa-willy-pragher-1_55ed4901f5eaafab2c57ee11/index.html (accesat la 19.12.2019);
5. Buzila Boris, *Mitropolia Basarabiei, inainte si dupa "inregistrare"*, <http://www.gid-romania.com/Articole.asp?ID=4155> (accesat la 19.12.2019);
6. Cazacu Nicolae, *Vizita Regelui Ferdinand I În Basarabia (18-24 MAI 1920)*, http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/2303/1/Cazacu_Nicolae_Vizita_rege_lui_Ferdinand.pdf (accesat la 19.12.2019);
7. Colesnic Iurie, *Carol Schmid – Un primar care a remodelat Chișinăul*, <http://www.timpul.md/articol/carol-schmidt---un-primar-care-a-remodelat-chiinaul-54219.html> (accesat la 19.12.2019);
8. Cubreacov Vlad, *Anatolie Tihai, un misionar basarabean în Japonia*, http://confluente.org/Anatolie_tihai_un_misionar_basarabean_in_japonia_1_.html (accesat la 19.12.2019);
9. Guță Daniel, *Portretele emoționante realizate de Willy Pragher: celebrul fotograf german a ilustrat frumusețea Hunedoarei în 1942*, Adevărul, 9 septembrie 2015, http://adevarul.ro/locale/hunedoara/foto-portretele-emotionante-realizate-willy-pragher-celebrul-fotograf-german-ilustrat-frumusetea-hunedoarei-1942-1_55f097f5f5eaafab2c700d78/index.html (accesat la 19.12.2019);
10. Ilie Andreea, *136 de ani de „Calea Victoriei”. Intrarea triumfală a armatei române în București*, <http://www.activenews.ro/prima-pagina/136-de-ani-de-%E2%80%9ECalea-Victoriei-.-Intrarea-TRIUMFALA-a-armatei-romane-in-BUCURESTI-72225> (accesat 19.12.2019);
11. Ionescu Adrian Silvan, *Szathmári, un mare artist documentarist* <http://www.riha-journal.org/articles/2013/2013-apr-jun/ionescu-szathmari> (accesat la 19.12.2019);
12. Lisnic Ioan Protoiereu, *Regele Carol al II-lea și Marele Voievod Mihai, la Sfințirea Catedralei din Bălți. 2 iunie 1935*, <http://ortodox.md/regele-carol-al-ii-lea-si-marele-voievod-mihai-la-sfintirea-catedralei-din-balti-2-iunie-1935/> (accesat la 19.12.2019);
13. Majuru Adrian, *Fotografia în slujba științei*, <http://www.cotidianul.ro/fotografia-in-slujba->

- stiintei-272997/ (accesat 19.12.2019);
14. Majuru Adrian, *Începuturile fotografiei la București. Maeștrii și imagini din secolul al XIX-lea*, <http://www.agerpres.ro/comunicate/2015/09/17/comunicat-de-presa-muzeul-bucurestiului-15-22-17> (accesat 19.12.2019);
 15. Man Daniel, *100 de ani. Marșul spre Marea Unire (1916-1919) - Între război și pace. Revoluția bolșevică*, <https://www.crisana.ro/stiri/restituiri-24/100-de-ani-marsul-spre-marea-unire-1916-1919-intre-razboi-si-pace-revolutia-bolsevica-ii-160208.html> (accesat la 19.12.2019);
 16. Mihailescu D. C., *Lecturi la tava - Moda și societatea urbana*, <http://jurnalul.ro/cultura/carte/lecturi-la-tava-moda-si-societatea-urbana-2336.html>, publicat 11.02.2007, (accesat la 19.12.2019);
 17. Moraru Anton, *Terorismul bolșevic împotriva României în 1917-1918*, <http://www.literaturasiarta.md/pressview.php?l=ro&idc=45&id=4418&zidc=1>, (accesat la 19.12.2019);
 18. Moraru Pavel, *Organizarea și activitatea serviciilor de informații și siguranță românești din basarabia în perioada anilor 1918-1944*, Chișinău, 2016, p.19, http://www.cnaa.md/files/theses/2016/50625/pavel_moraru_abstract.pdf (accesat la 19.12.2019);
 19. Negrea Cristian, *Primele lupte ale Armatei Române cu bolșevicii (1917 - 1918)*, http://www.istoria.md/articol/851/Primele_lupte_ale_Armatei_Rom%C3%A2ne_cu_bo%C5%9Fevicii (accesat la 19.12.2019);
 20. Pâslariuc Virgil, *Cine a devastat Chișinăul în iulie 1941?* <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/cine-a-devastat-chisinaul-in-iulie-1941> (accesat la 19.12.2019);
 21. Pâslariuc Virgil, *Țarul Alexandru al II-lea declară război Imperiului Otoman la Chișinău* <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/tarul-alexandru-al-ii-lea-declara-razboi-imperiului-otoman-la-chisinau> (accesat la 19.12.2019);
 22. Petcu Marian, conferențiar dr., titular de curs, *Istoria Presei Române*, p. 39, <https://ru.scribd.com/document/274401636/Istoria-Presei-Romane> (accesat la 19.12.2019);
 23. Petrencu Anatol, *Ion Antonescu și statutul Basarabiei (1941-1944)* <http://www.artemis.ro/istorie/3580-ion-antonescu-si-stattutul-basarabiei-1941-1944.html> (accesat la 19.12.2019);
 24. Petrencu Anatol, *Un studiu important, privind deportările din Basarabia* <http://anatolpetrencu.promemoria.md/?p=1352> (accesat la 19.12.2019);
 25. Pop Florina, *Primul fotojurnalist de război din lume a fost un clujean: 202 ani de la nașterea lui Carol Popp de Szathmáry*, 11 ianuarie 2014, http://adevarul.ro/locale/cluj-napoca/cluj-1_52d18db6c7b855ff5665422b/index.html (accesat la 19.12.2019);
 26. Zamani - Gavnani Lelioara dr., *Începuturile fotografiei la București – O expoziție-document la Palatul Suțu*, <http://www.redescoperaistoria.ro/fr/2015/09/17/inedit-inceputurile-fotografiei-la-bucuresti-o-expozitie-document-la-palatul-sutu/> (accesat la 19.12.2019);
 27. *Comunicat de presă - Muzeul Bucureștiului*, <http://www.agerpres.ro/comunicate/2015/09/17/comunicat-de-presa-muzeul-bucurestiului-15-22-17> (accesat la 19.12.2019);
 28. *Primii fotografi din Romania*, <http://blog.alexgalmeanu.com/blog/2007/12/13/primii-fotografi-din-romania/> (accesat la 19.12.2019);
 29. *Date noi despre fotografii Franz Mandy*, <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/date-noi-despre-fotografii-franz-mandy-de-emanuel-badescu-galerie-foto-12969460> (accesat la 19.12.2019);
 30. *Modă și stil la sfârșitul secolului al XIX-lea*, <https://deieri-deazi.blogspot.md/2014/02/moda-si-stil-la-sfarsit-de-secol-xix.html>, publicat 02.2014, accesat 07.04.2017 (accesat la 19.12.2019);

31. *Moda de-a lungul timpului*, <http://www.vintageromania.com/antichitati-pentru-toti/moda-de-a-lungul-timpului>, publicat 16.02.2011, (accesat la 19.12.2019);
32. http://old.muzeu.md/index.php?option=com_content&view=article&id=351:2018-04-03-12-13-22&catid=4:noutati&Itemid=56 (accesat la 19.12.2019);
33. http://old.muzeu.md/index.php?option=com_content&view=article&id=338:proiecie-de-film-i-lansare-de-carte-consacrate-victimelor-deportrilor-din-basarabia&catid=4:noutati&Itemid=56 (accesat la 19.12.2019);
34. http://old.muzeu.md/index.php?option=com_content&view=article&id=116:18-aprilie-8-mai-2011-expozitia-fotografic-dedicat-zilei-internaionale-a-monumentelor-i-siturilor&catid=4:noutati&Itemid=56 (accesat la 19.12.2019);
35. https://www.nationalmuseum.md/ro/exhibitions/sfatul_tarii_100_de_ani_de_la_infiintare/ (accesat la 19.12.2019);
36. https://www.nationalmuseum.md/ro/exhibitions/razboiul_si_actiunea_umanitara_lectiile_istoriei/ (accesat la 19.12.2019);
37. https://www.nationalmuseum.md/ro/exhibitions/linia_de_cale_ferata_bender_tighina_galati_140_de_ani_de_la_realizare_27_iulie_4_noiembrie_1877/ (accesat la 19.12.2019);
38. https://www.nationalmuseum.md/ro/exhibitions/ceasul_de_a_lungul_timpului/ (accesat la 19.12.2019);
39. https://www.nationalmuseum.md/ro/exhibitions/centenarul_romaniei_mari/ (accesat la 19.12.2019);
40. https://www.nationalmuseum.md/ro/exhibitions/basarabeni_in_gulag/ (accesat la 19.12.2019);
41. https://www.nationalmuseum.md/ro/exhibitions/istoria_feminina_in_imagini/ (accesat la 19.12.2019);
42. https://www.nationalmuseum.md/ro/exhibitions/anuntul_publicitar_in_basarabia/ (accesat la 19.12.2019);
43. https://www.nationalmuseum.md/ro/exhibitions/marele_razboi_marturii_foto_documentare/ (accesat la 19.12.2019);
44. https://www.nationalmuseum.md/ro/exhibitions/chisinau_istoria_in_imagini/ (accesat la 19.12.2019);
45. <http://www.muzeultaranuluiroman.ro/biserici-de-lemn/asa-vazut-a-zaharia-ro.html> (accesat la 19.12.2019);
46. <https://gov.md/ro/content/expozitie-portului-popular-al-republicii-moldova-inaugurata-la-strasbourg> (accesat la 19.12.2019);
47. <http://www.muzeu.md/2019/03/26/expozitie-de-scoarte-basarabene-in-spania/> (accesat la 19.12.2019).

Articole în presa electronică în limba engleză:

1. Ionescu Adrian-Silvan dr., *Carol Szathmari: An Outstanding 19th Century Romanian Photographer*, http://www.luminous-lint.com/app/photographer/Carol_Szathmari/A/ (accesat la 19.12.2019);
2. Lalwani Raj, *Henry Peach Robinson, the Pictorialist*, <http://www.betterphotography.in/perspectives/great-masters/henry-peach-robinson-the-pictorialist/25794/> (accesat la 19.12.2019);
3. Leggat Robert, *A History of Photography from its beginnings till the 1920s* mpritchard.com/photohistory/index.html (accesat la 19.12.2019);
4. Waggoner Diane, *The Pre-Raphaelite Lens: British Photography and Painting, 1848-1875 at the National Gallery of Art*, <http://artdaily.com/news/42199/The-Pre-Raphaelite-Lens--British-Photography-and-Painting--1848-1875-at-the-National-Gallery-of-Art#.V1aNq5GLSM8> (accesat la 19.12.2019);

5. artic.edu/aic/collections/artwork/92202 (accesat la 19.12.2019);
6. commons.wikimedia.org/wiki/Category:Photographs_of_the_catacombs_of_Paris_by_Nadar (accesat la 19.12.2019);
7. degas-painting.info/degasstyle.htm (accesat la 19.12.2019);
8. mpritchard.com/photohistory/index.html (accesat la 19.12.2019);
9. photographymuseum.com/histsw.htm (accesat la 19.12.2019).

Articole în presa electronică în limba rusă:

1. Абакумова Н.В., Гарусова О.В., *Кишинев – 1941 г. В поисках исторической правды* <https://ava.md/2010/10/16/kishinev-1941-g-v-poiskah-istoricheskoy/>, (accesat la 19.12.2019);
2. Адцеева Б., *Модный рубеж: освобождение от корсета и равнение на английского короля*, https://ria.ru/Tsarist_Russia/20130614/943372861.html, publicat 14.03.2013, (accesat la 19.12.2019);
3. Стил В., *Фемте fatale: парижская мода и визуальная культура на рубеже XIX-XX веков, ТЕОРИЯ МОДЫ. Одежда. Тело. Культура № 28 (лето 2013)*, <http://www.nlobooks.ru/node/3688>, publicat în 2013, (accesat la 19.12.2019);
4. Мода конца 18-начала 19 веков, <http://manon-legko.livejournal.com/375140.html>, publicat 15.08.2013, (accesat la 19.12.2019);
5. Мой город Кишинев, oldchisinau.com, (accesat la 19.12.2019);
6. «Большой Русский Альбом», <http://www.rusalbom.ru/foto-atelie.html#bessarab>, (accesat la 19.12.2019);
7. Мода конца 18-начала 19 веков, <http://manon-legko.livejournal.com/375140.html>, publicat 15.08.2013, (accesat la 19.12.2019).

Articole în presa electronică în alte limbi:

1. Mathieu Jean-Baptiste, *La représentation comme fiction*, [tps://www.raison-publique.fr/article359.html](https://www.raison-publique.fr/article359.html) (accesat la 19.12.2019);
2. Nadar, *Quand j'étais photographe*, gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k61731n, (accesat la 19.12.2019);
3. etudesphotographiques.revues.org/916, (accesat la 19.12.2019);
4. gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k61731n, (accesat la 19.12.2019).

Lista publicațiilor:

1. Mihai DOHOT, *Ecosistemele forestiere din Moldova, oglindite în imaginile fotografice din colecția Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală*, în *Homo sapiens în raporturile dintre sistemele naturale și factorii de mediu*, Chișinău, 2015, 132 p.
2. Mihai DOHOT, *O fotografie - simbol al sfârșitului de secol XIX în Basarabia*, în *Studii de arhondologie și genealogie*, Vol. IV, 2017, 386 p., ISBN 978-9975-139-43-4, p. 36-42
3. Mihai DOHOT, *Fotografii și maeștri ai fotografiei într-un album inedit din colecțiile Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală*, Partea I, în *Buletinul Științific MNEIN, Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, fascicula Etnografie și Muzeologie, serie nouă, vol. 25(38), Chișinău, 2016, p.177-187.
4. Mihai DOHOT, *Stil și eleganță în fotografia basarabeană în cea de-a doua jumătate a secolului XIX*, în *Revista Tyragetia*, serie nouă, vol. XI [XXVI], nr. 2, Istorie. Muzeologie, Chișinău, 2017 p. 147-163
5. Mihai DOHOT, *Fotografii și maeștri ai fotografiei într-un album inedit din colecțiile Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală*, Partea II, în *Buletinul Științific MNEIN, Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, fascicula Etnografie și Muzeologie, serie nouă, vol. 27(40), Chișinău, 2017, p.173-182.
6. Mihai DOHOT, *Elemente clandestine, teroriști și revoluționari bolșevici în imaginile fotografice din preajma Marii Uniri în Basarabia*, pp. 163-180, în *Culegere de studii de Gheorghe Sbârnă, Ioan Opriș – România în anii Marii Uniri 1918*, Editura Muzeul Literaturii Române [Seria Centenarul Marii Uniri], București, 2018 (532 pp.)
7. Mihai DOHOT, *Reprezentări ale diversității etnice în colecția de imagini fotografice a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală*. în: *Comunități etnice și diaspora în timp și spațiu*. Coord. D. Lozovanu. Chișinău: Editura Biotehdesign, 2019, pp. 88-89. ISBN 978-9975-108-89-8.
8. Mihai DOHOT, *Călăi și victime la est de Nistru*, în *Culegere de studii de Gheorghe Sbârnă, Ioan Opriș – 1919. Confirrmarea internațională a României întregite*, Editura Muzeul Literaturii Române [Seria Centenarul Marii Uniri], București, 2020.
9. Mihai DOHOT, *Albina Osterman – personalitate remarcantă a colecționismului în Basarabia*, în *Culegere de studii de Gheorghe Sbârnă, Ioan Opriș*, [Seria Centenarul Marii Uniri], în curs de publicare.

Curriculum Vitae

Nume: MIHAIL DOHOT
Data nașterii: 15 aprilie 1982
Naționalitate: român
Cetățenie: Republica Moldova
Starea civilă: celibatar
Adresa: str. Lacului 5, Chișinău, MD-2009
Telefon fix: 00373 22 73 54 54
GSM: 00373 68 30 70 58
E-mail: mihai.dohot@muzeu.md
URL: mihaidohot.blogspot.com

Pregătire profesională:

- 2016-prez. | Universitatea VALAHIA, Târgoviște, Școala Doctorală de Științe Umaniste, domeniul fundamental - Științe Umaniste, domeniul - Istorie;
- 2014-2016 | Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, mun. Chișinău, Rep. Moldova, Facultatea Istorie și Geografie, masterat: Patrimoniul istoric și turism cultural;
- 2000-2004 | Universitatea „Aurel Vlaicu”, mun. Arad, România; Facultatea de Teologie, secția: Pastorală, specializări: Istoria Religiiilor, Drept Canonic;
- 2000-2003 | cursuri de pregătire a cadrelor didactice în cadrul Universității „Aurel Vlaicu” mun. Arad, România, modulul psihopedagogic;
- 1989-2000 | Liceul Teoretic român-francez „Gheorghe Asachi” mun. Chișinău, Rep. Moldova, specializarea: Istorie și Științe Social-Umane.

Experiența profesională:

- 2014-prez. | muzeograf, custode al colecției de documente audiovizuale, Secția Patrimoniul, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, mun. Chișinău, Rep. Moldova;
- 2012-2014 | colaborator la cancelaria Mănăstirii Noul Neamț, s. Chițcani;
- 2008-2011 | profesor de religie și pedagog la Orfelinatul „Preafericitul Iosif” din Chișinău;
- 2007-2010 | șeful Biroului de Presă, consultant și PR-manager al Prea Sfințitului Petru, Episcop de Hâncu, Vicar al Mitropoliei Chișinăului și al întregii Moldove;
- 2007-2010 | administrator, redactor și autor de articole analitice pentru publicația electronică eph.md (și pentru alte site-uri, sub pseudonim);
- 2007-2010 | secretar al administrației Casei Copilului „Preafericitul Iosif” de pe lângă Mănăstirea Hâncu, office manager;
- 2006-2007 | consultant al societății „Oikos” în cadrul proiectului republican de dezvoltare a rețelei de alimentație cu apă în Rep. Moldova; susținerea informațională și sociologică în crearea unei rețele de posturi de radio în mediul rural.
- 2004-2007 | colaborator la publicația electronică „Moldova Noastră” – www.mdn.md - având la activ mai mult de 40 de articole analitice de autor pe tematică religioasă, culturală, socială, istorică și politică (mihaidohot-3.blogspot.com);

2004-2007	activez în cadrul Centrului de Monitorizare și Analiză Strategică;
2004-2007	activez în cadrul Societății în Sprijinul Inițiativelor Sociale „Acțiunea Civică”;
2003	cursuri de educație moral-spirituală, în calitate de student practicant la Liceul „Dimitrie Țichindeal” din Arad.

Cunoștințe și abilități conexe:

2018	participant Congresul internațional de istorie a presei, Ediția a XI-a, cu titlul „ <i>Presa Marii Uniri</i> ”, Arad, România 20-21 aprilie 2018;
2017	participant la Sesiunea Anuală de Comunicări Științifice a MNEIN „ <i>Dimensiunile identitare și ecologice ale patrimoniului etnografic și natural</i> ”, 26-27 octombrie 2017, cu comunicarea „ <i>Albumul fotografic „Basarabia și Bucovina de Nord (1940): fotografii veche și interpretare ideologizată</i> ”;
2017	participant la Conferința științifică internațională „ <i>Retorica războiului în artă. Un secol de război (1917-2017)</i> ” cu comunicarea „ <i>Dovezi fotografice din Basarabia a două războaie mondiale</i> ”, Aula Magna, Academia Română, București, 5-6 octombrie;
2017	participant la Școala internațională a tinerilor istorici, culturologi și muzeologi „ <i>Istorie, Cultură, Memorie în viziunea noii generații</i> ” în cadrul Forumului Permian, or. Permi, Federația Rusă, 2-7 septembrie 2017;
2016	organizatorul și autorul conceptului expoziției „ <i>Aventură în lumea fotografiei (sec. XIX-XX)</i> ” în cadrul MNEIN, 21 mai-10 octombrie;
2016	participant la Laboratorul științific „ <i>Patrimoniul cultural național și universal în sistemul educațional</i> ” cu comunicarea „ <i>Săpăturile paleontologice din Taraclia, 1904 - primele imagini fotografice din Basarabia din cadrul unor cercetări științifice sistematice executate de Franz și Albina Osterman</i> ”, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 23 aprilie;
2015	participant la conferința științifică „ <i>Homo sapiens în raporturile dintre sistemele naturale și factorii de mediu</i> ”, ediția a VIII-a, cu comunicarea „ <i>Ecosistemele forestiere din Moldova, oglindite în imaginile fotografice din colecția MNEIN</i> ”, în cadrul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, 13 noiembrie;
2015	participant la Conferința regională „ <i>Securitatea muzeelor și soluționarea conflictelor postbelice</i> ”, cu comunicarea „ <i>Traficul de bunuri culturale în Sud-Estul Europei</i> ”, Muzeul Național de Artă al Moldovei, Chișinău, 13 octombrie;
2015	participant la Forumul tineretului intelectual din CSI, Cholpon-Ata, Kârgâzstan, cu comunicarea „ <i>Prezența interculturală și soluționarea problemelor de identitate națională</i> ”, 12-21 septembrie;
2015	membru activ al Comitetului Național ICOM Moldova;
2014	coordonator al expoziției „ <i>Arta Tradițională Africană</i> ”, cu exponate prezentate de colecționarul belgian Marc Van Wesemael, în cadrul MNEIN, 20 iunie - 29 octombrie;
2014	participant la trainingul pentru muzeografi „ <i>Dezvoltarea capacităților de protecție a patrimoniului cultural în situații excepționale</i> ” organizat de ICOM Moldova și implementat cu sprijinul experților ICCROM, MNAM, Chișinău, 31 martie-6 aprilie;
2014	alcătuirea și completare paginilor ce țin de Muzeul Național de Etnografie și

	Istorie Naturală pe wikipedia.org;
2013	cercetător la Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, Tema de studiu: „ <i>Dosarele penale ale viețuitorilor Mănăstirii Noul Neamț supuși represiunilor politice</i> ”;
2013	cercetător la Arhiva Națională a Republicii Moldova, Tema de studiu: „ <i>Istoria Mănăstirii Noul Neamț</i> ”;
2013	elaborarea și administrarea paginii electronice noulneamt.md;
2011	elaborarea paginii electronice e-socialism.org;
2010	elaborarea paginii electronice patrimoniuumaterial.md;
2009	participant la elaborarea Strategiei naționale de Savgardare a Patrimoniului Cultural Imaterial din Republica Moldova;
2009	alcătuiesc și completez pagina de profil a PS Petru (Musteață) și a Mănăstirii Hâncu pe wikipedia.org;
2007	elaborarea paginii electronice eph.md;
2006	participant la cursurile de Management Strategic, Globalizare și Conflictologie;
din 2005	membu activ al Societății de Arhivistică, Genealogie și Heraldică „ <i>Paul Gore</i> ” din Chișinău;
1998	participant la Concursul „Moștenire” cu lucrarea „ <i>Istoria Seminarului Teologic din Chișinău între anii 1812-1918</i> ”;
1997-2000	cercetător la Arhiva Națională a Republicii Moldova, Tema de studiu: „ <i>Istoria Mănăstirii Hâncu între anii 1678-1956</i> ”;
1997	participant la Sesiunea de comunicări științifice „ <i>Opera lui Mihai Eminescu între prezent, trecut și viitor</i> ” cu lucrarea „ <i>Mihai Eminescu – marele necunoscut</i> ”;
1997	participant la Sesiunea de Comunicări Științifice la Istoria Universală cu lucrarea „ <i>Arta Antichității</i> ”.

Deprinderi tehnice:

Windows	administrarea rețelelor de calculatoare, instalare Hardware;
MS Office	MS Word, MS Excel, MS Power Point, MS Access, MS Project Manager, IBM SPSS Statistics;
Programe grafice	Corel Draw, Adobe Illustrator, Adobe Photoshop, Adobe ImageReady, Fine Reader, ACDSSee Foto Manager;
Internet	lucrul cu browser-ele (Explorer, Opera, Mozilla Firefox, Google Chrome, Safari) conform caracteristicilor optime, crearea și administrarea grupurilor de discuții on-line.

Limbi vorbite:

Limba maternă: româna

Limbi străine	Înțelegere		Vorbire		Scriere
	Ascultare	Citare	Conversație	Discurs oral	
rusă	C1	C1	C1	C1	C1
franceză	B2	B2	B2	B2	B2
engleză	B1	B1	B1	B1	B1

Les images photographiques d`époque – source de connaissance de la société bessarabienne (1854-1944)

Résumé

Mots clés: photographie d'époque, Bessarabie, patrimoine photographique, atelier photographique, art photographique, collections photographiques, musée, bibliothèque, archives, exposition, gestion, conservation, évaluation, expertise photographique, droit d'auteur, bien culturel.

Nous vivons à une époque où les rythmes modernes imposent une communication de plus en plus opérationnelle que seules les images peuvent entretenir. L'une des tendances du développement de la société contemporaine se concentre sur l'importance croissante de la culture visuelle. La photographie, avec le cinéma, la télévision, les médias électroniques, offre le plus d'image, de communication, de compréhension. 2019 a été une année spéciale à la fois pour l'art photographique mondial et pour la muséographie dans la région de Prout-Dniestr. Le 19 août 1839 est la date officielle de la naissance de l'écriture légère - un véritable phénomène qui marquera profondément l'humanité pour les 180 prochaines années. La même année, nous avons célébré le 130e anniversaire de la fondation du plus ancien musée existant en Bessarabie - le Musée national d'ethnographie et d'histoire naturelle - le gestionnaire d'une impressionnante collection de photographies.

L'actualité de cette thèse est due à l'intérêt scientifique croissant pour l'histoire de la période d'occupation tsariste de la Bessarabie dans son ensemble et de l'entre-deux-guerres en particulier. Malgré l'attention particulière portée à ce sujet par les chercheurs locaux et étrangers, un assez large éventail de problèmes reste à ce jour en suspens. L'étude est également déterminée par la situation historiographique actuelle, qui nécessite une recherche approfondie sur la problématique de la région Prout-Dniestr. La photographie devient ainsi une source historique précieuse, mais aussi une manifestation de l'activité sociale et culturelle dans la Bessarabie tsariste et de l'entre-deux-guerres. Cette thèse prend en compte les caractéristiques visuelles des images photographiques anciennes et contribue, dans ce contexte, à une étude plus approfondie des réalités de la vie quotidienne de la société bessarabienne.

La pertinence de l'étude de la photographie bessarabienne est que, malgré de nombreuses tentatives pour comprendre l'essence de la photographie, l'art de l'écriture avec la lumière dans le pays reste un phénomène attrayant mais peu étudié. De plus, le potentiel de la photographie n'est pas révélé, à ce jour, à la juste valeur. La société bessarabienne, capturée par des photographies de la seconde moitié du XIXe siècle au début du XXe siècle, a ses propres caractéristiques graphiques, qui reproduisent le schéma des relations interpersonnelles. Au croisement des sources de l'anthropologie visuelle et culturelle, c'est seulement maintenant que l'étude de l'art photographique bessarabien commence à développer ses méthodes de recherche.

Nous pensons que le potentiel de la photographie de l'époque n'est pas aussi limité qu'on le pensait auparavant et que le matériel photographique peut servir de source indépendante lors de l'étude de certains aspects de la vie culturelle et politique de la société bessarabienne. Cependant, les études que nous avons sur la photographie bessarabienne au cours des dernières décennies se sont limitées à un petit nombre de problèmes. Les travaux qui examinent la photographie scientifiquement et de manière globale, dans toute sa diversité, analysant les possibilités de la lire et de l'appliquer, ainsi que l'histoire de sa formation et de son développement, ne sont pas encore apparus. C'est aussi la raison pour laquelle la photographie bessarabienne n'est pas encore

incluse dans le circuit scientifique et n'a pas pleinement révélé ses capacités illustratives. Ainsi, aujourd'hui, le développement des bases théoriques, méthodologiques et terminologiques de la photographie, les méthodes de mise en évidence de tous les matériels photographiques disponibles, la création de classifications internes et la détermination des caractéristiques de l'analyse critique restent d'une importance capitale. L'interprétation des images en tenant compte du temps et de la technologie de la photographie élargira les possibilités de les utiliser pour des tâches scientifiques ultérieures.

Le but de cette thèse est de révéler l'importance et le rôle de la photographie vintage dans le système socio-politique et culturel, en analysant les œuvres de photographes bessarabiens, dans un contexte national et international. Par conséquent, les principales tâches sont:

- identification des tendances générales dans le développement des activités photographiques en Bessarabie;
- présentation de la formation et du développement des activités photographiques en Bessarabie dans le contexte de l'histoire internationale, en tenant compte des spécificités locales;
- identification des collections publiques de photographies anciennes de Bessarabie du pays et de l'étranger;
- déterminer la valeur et l'impact de la photographie dans un contexte social et culturel;
- analyser les aspects de première importance dans le domaine de la conservation et de la promotion du patrimoine photographique de Bessarabie, à travers des exemples de son fonctionnement et esquisser l'éventail des problèmes qui doivent être résolus pour l'évaluation initiale du matériel.

L'objet de l'étude est la Bessarabie de la seconde moitié du XIXe siècle et de la première moitié du XXe siècle, en tant qu'ensemble social, qui renvoie à la communauté photographique devenue, dans l'espace pruto-nistean, une réalité historique socioculturelle complexe.

Le sujet se concentre sur les principales directions de développement de l'activité photographique.

La portée chronologique de la recherche est limitée à 90 ans: de 1854, date à laquelle le premier atelier photographique de Bessarabie est documenté, jusqu'en 1944 lorsque l'espace pruto-nistean passa sous administration soviétique.

La zone géographique prioritaire traitée dans le document couvre le territoire de la Bessarabie pendant la période susmentionnée, ainsi que d'autres zones où se trouvent les Bessarabiens pendant la période susmentionnée.

Du point de vue de *la méthodologie de réalisation*, l'article est basé sur les principes scientifiques généraux d'objectivité et d'historicisme, qui permettent de suivre la dynamique des phénomènes étudiés, d'envisager le développement de la photographie dans l'espace pruto-nistean dans le contexte de l'histoire internationale de la photographie et comparaison des problèmes étudiés. Dans cette thèse, la méthode de reconstruction historique a été utilisée, ce qui a permis de recréer l'image de la Bessarabie à partir de photographies de la seconde moitié du XIXe siècle - la première moitié du XXe siècle. La méthode de l'anthropologie sociale a été utilisée. Aussi, les relations de la photographie avec d'autres domaines ont été prises en compte, ce qui a façonné son existence, suite notamment à ses relations avec la muséographie. En outre, la recherche de documents visuels réalisés par divers maîtres photographes de Bessarabie a été abordée dans une perspective interdisciplinaire qui comprend: la philosophie, la psychologie, la culturologie, l'histoire de l'art et la technologie.

En tant que base théorique pour l'élaboration de cette thèse, nous ont servi les idées des anthropologues américains à partir des articles et des matériaux rassemblés dans *l'Encyclopédie photographique du XXe siècle*¹⁷, *Guide photographique* de Terence Wright¹⁸, *Théorie critique de base pour les photographes* par Ashley à Grange¹⁹, documents d'auteurs russes tels que Constantin Cibisov²⁰, Grigorii Bolteanskii²¹ ou Iacob Feldman²² et les chercheurs roumains Constantin Săvulescu²³, Adrian-Silvan Ionescu²⁴ et Ioan Opriș²⁵ qui ont mis en valoriser l'histoire de la photographie.

Les sources de notre recherche nous ont servi, tout d'abord, le patrimoine de profil du Musée National d'Ethnographie et d'Histoire Naturelle, du Musée National d'Histoire de la Moldavie, de l'Archive Nationale de la République de Moldavie et celui des institutions qui gèrent des collections photographiques à l'étranger. Les quelques recherches dans le domaine de la photographie bessarabienne se sont matérialisées dans les œuvres d'Elena Ploșniță²⁶, Maria Hasnaș²⁷, Eugen Bâzgu²⁸. Des informations précieuses sur la photographie dans l'espace pruto-nistrean peuvent être obtenues à partir des pages électroniques du pays²⁹ et à l'étranger³⁰. Dans le domaine de la préservation de la photographie, les travaux des chercheurs Aurel Moldoveanu³¹ et Lee Witkin³² nous ont bien servi.

Compte tenu de *la nouveauté* de cette thèse, il se démarque en choisissant une nouvelle approche de l'objet d'étude, qui comble le vide dans le domaine de la recherche d'anthropologie visuelle locale. Malheureusement, la photographie bessarabienne n'a pas reçu suffisamment d'attention. Cet article se caractérise par une approche intégrée de la photographie. L'auteur est le premier à étudier ce phénomène socioculturel en détail et intentionnellement. De nouveaux documents d'archives, de bibliothèques et de musées nationaux et étrangers ont été introduits dans le circuit scientifique, un large éventail de documents historiques, généralisés et analysés, servant de base à l'établissement d'une liste de photographes et de collections photographiques. Il s'agit de la première étude approfondie, utilisant un large éventail de sources, consacrée à la formation et au développement des activités photographiques en Bessarabie au cours des années 1854-1944.

L'article attire l'attention sur la composante ethnique et sociale, de celles représentées dans les images photographiques, et nominale des auteurs de photographies de la période

¹⁷ *Encyclopedia of twentieth-century photography*, Published in 2006 by Routledge Taylor & Francis Group 270, Madison Avenue New York, NY 10016.

¹⁸ Wright Terence, *The Photography Handbook*, London, 1999.

¹⁹ Ashley la Grange, *Basic Critical Theory for Photographers*, Focal Press, 1 edition, 2005.

²⁰ К.В.Чибисов, *Очерки по истории фотографии*, Москва, «Искусство», 1987.

²¹ Г.Болтянский, *Очерки по истории фотографии в СССР*, М., 1939.

²² Я.Д.Фельдман, Л.Д.Курский, *Техника и технология фотосъёмки*, Москва, Издательство «Легкая и пищевая промышленность», 1981.

²³ Constantin Săvulescu, *Cronologia ilustrată a fotografiei din România*, București, 1985.

²⁴ Adrian-Silvan Ionescu, *Artiști documentariști și corespondenți de front în Războiul de Independență 1877-1878*, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2002, precum și mai multe materiale din *Revista Muzeelor*.

²⁵ Ioan Opriș, *Tansmuseographia*, Editura Oscar Print, București, 2000.

²⁶ Elena Ploșniță, *Fotografia basarabeană*, Chișinău, Cartdidact, 2005.

²⁷ Maria Hasnaș, *Unele considerații privind istoria fotografiei în Basarabia*, Tyragetia, anuar IV-V, anii 1994-1995.

²⁸ Eugen Bâzgu, *File din istoria artei fotografice în spațiul basarabean*, Revista ART-hoc, supliment la nr. 18 dedicat fotografiei, Chișinău, februarie 2002.

²⁹ *Chișinău – orașul meu, Мой город Кишинев*, www.oldchisinau.com.

³⁰ *Большой Русский Альбом*, www.rusalbum.ru/foto-atelie.html#bessarab.

³¹ Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor Culturale*, București, 1999.

³² Lee D. Witkin, Barbara London, *The Photograph Collector's Guide*, Secker & Warburg; First Edition, 1979.

bessarabienne, qui a permis de révéler une corrélation entre leur groupe et les caractéristiques individuelles reflétées par leur activité dans l'espace pruto-nistean.

Valeur scientifique et pratique. L'ouvrage est l'une des rares études scientifiques approfondies consacrées à l'histoire de la photographie dans l'espace bessarabien. Son importance théorique peut être résumée dans l'idée de mettre en valeur la photographie dans l'espace pruto-nistean vue d'un point de vue historique dans un contexte européen.

Cette thèse peut servir de base à l'étude de collections individuelles, à l'histoire de la photographie, à la formation de fonds photo-thématiques dans les musées, bibliothèques et archives, ce qui, à son tour, aidera à établir la valeur de la collection de matériel photographique et sa sélection pour le stockage et l'affectation des données dans le temps, l'auteur et la région. L'article peut intéresser des spécialistes du domaine de la photographie, de la sociologie, de l'histoire, des scientifiques d'autres domaines humanitaires, des dépositaires de fonds photographiques et des professionnels impliqués dans l'étude du patrimoine photographique, etc. Les données présentées peuvent être utilisées dans le processus éducatif dans les établissements d'enseignement secondaire et supérieur, lors de conférences et de séminaires, dans des publications illustratives axées sur le processus éducatif, ainsi que dans diverses publications conçues pour les cours d'histoire et d'anthropologie visuelle, pour le matériel pédagogique et méthodologiques, recommandations pour les institutions éducatives et culturelles.

Dans le même temps, les résultats de l'article peuvent être utilisés dans le processus de développement des relations culturelles avec les pays étrangers, en organisant des projets de recherche conjoints et des expositions photographiques internationales.

Le degré de développement scientifique du sujet. Ces dernières années, pour les chercheurs et dans la société en général, l'histoire de la période tsariste et de l'entre-deux-guerres de Bessarabie est de plus en plus populaire. En ce sens, un grand nombre d'ouvrages consacrés à ces périodes ont été publiés. Cependant, la plupart des œuvres abordent des aspects de nature historique-quotidienne et n'abordent pas les problèmes de visualisation de ces réalités historiques et de leur influence ultérieure sur la formation et la perception de l'apparition de la Bessarabie.

Les études sur l'histoire visuelle, dans lesquelles les aspects méthodologiques et théoriques de l'histoire visuelle sont développés, sont d'une importance fondamentale pour cet article. Ce n'est que maintenant que les scientifiques du pays commencent à maîtriser les méthodes de travail avec les sources visuelles accumulées par l'anthropologie visuelle, les études culturelles et sociologiques, ainsi que la riche expérience des scientifiques occidentaux dans ce domaine. L'évolution historique de la photographie bessarabienne était généralement vue superficiellement par des chercheurs locaux. Par conséquent, il n'y a pas suffisamment d'études scientifiques adéquates sur la photographie bessarabienne, à la fois en termes de développement de la science et de la technologie et en termes de son fonctionnement dans les médias et la société.

L'histoire de l'art photographique de Bessarabie de la seconde moitié du XIXe siècle - le début du XXe siècle, en tant que sujet indépendant, n'a pas reçu une couverture suffisante de l'historiographie dans l'espace pruto-nistean. Cependant, diverses problématiques tangentes à la sphère de l'art de l'écriture avec la lumière ont fait l'objet de recherches par les historiens locaux. L'étude de l'art photographique bessarabien n'est possible que dans le cadre du développement de la photographie universelle, y compris depuis la Russie et la Roumanie.

Le manque d'ouvrages détaillés consacrés à l'histoire de la photographie dans la région, avec l'implication d'une méthodologie transdisciplinaire, nécessite désormais une étude systémique plus approfondie du problème.

La structure de cette thèse se compose d'une introduction, qui présente le projet de la thèse, trois chapitres avec sous-chapitres, conclusion, bibliographie, sources des images utilisées et annexes.

Le CHAPITRE 1, intitulé *Approches théorico-méthodologiques de l'étude des réalités culturelles reflétées dans les photographies de Bessarabie*, se compose de trois sous-chapitres.

Le premier sous-chapitre passe en revue certaines des théories, concepts et idées les plus connus sur l'importance de la photographie dans la connaissance de la société. Une brève rétrospective des principaux repères de devenir photographique de la chambre noire aux appareils photo numériques est réalisée, analysant la photographie à travers le prisme de l'anthropologie et de la psychologie visuelle dans l'étude de la couleur et de la lumière. Référence est faite au langage et à la sémantique des images photographiques, ainsi qu'à l'effet sur le subconscient.

Dans le deuxième sous-chapitre, une analyse est faite du niveau actuel de recherche dans le domaine, en commençant par la théorie et la pratique expérimentale du phénomène lumineux, pour atteindre le pionnier photographique universel. Les débuts de l'art photographique dans l'Empire russe sont présentés, d'une part, et les maîtres de l'art photographique roumain et des images photographiques roumaines du XIXe siècle - début du XXe siècle, d'autre part.

Le troisième sous-chapitre présente la méthodologie et les enjeux de l'étude de l'évolution de la société bessarabienne reflétée dans les images photographiques, passe en revue les institutions gardant la mémoire photographique bessarabienne dans le pays et à l'étranger, et leur rôle dans la préservation du patrimoine photographique bessarabien. Les sciences liées à l'étude de l'art photographique en Bessarabie nécessaires à l'analyse approfondie du phénomène de l'écriture avec la lumière sont présentées. En outre, les limites géographiques et chronologiques sont exposées, ainsi que l'aire ethnique bessarabienne et la propagation de l'ethnie roumaine dans la région dans le contexte du développement de l'art photographique.

Le CHAPITRE 2, intitulé *Le contexte socio-culturel et politico-économique exposé dans les photographies de Bessarabie*, se compose de trois sous-chapitres.

Le premier sous-chapitre traite du problème des premières images photographiques de l'espace bessarabien et de la diffusion des ateliers de profile qui captent les aspects de la vie quotidienne des gens entre 1854-1918. Les premiers témoignages documentaires sur l'apparition de l'art photographique en Bessarabie et les ateliers photographiques dans l'espace pruto-nistean sont analysés. Les images photographiques montrent les caractéristiques des groupes ethniques vivant en Bessarabie et de la diaspora bessarabienne dans le monde. Un examen des monuments historiques est fait à travers des images de la période Bessarabienne.

Le deuxième sous-chapitre fait référence à la pratique photographique et à l'affirmation des idéaux et de l'identité nationale entre 1918-1944. Les témoignages photographiques de la Révolution russe et de la Grande Union capturés par l'objectif de la caméra sont présentés. Les événements importants de l'histoire de l'entre-deux-guerres de la Bessarabie à travers l'objectif de la caméra sont décrits et présentés. Dans les années de la Seconde Guerre mondiale, l'accent est mis sur les images photographiques des deux barricades et leur rôle dans l'élucidation de situations qui nécessitent une concrétisation et une analyse plus poussées. À la fin de ce sous-chapitre sont présentées des informations sur la vie et l'activité des photographes de l'entre-deux-guerres de Bessarabie après la Grande Conflagration.

Le troisième sous-chapitre analyse les principaux genres, styles, principes, habitudes et stéréotypes pour refléter la vie politique, économique, sociale et privée de la société à travers la photographie d'anciens albums photo de Bessarabie et leurs caractéristiques visuelles et fonctionnelles.

Le CHAPITRE 3, intitulé *Le destin actuel du patrimoine photographique de Bessarabie*, se compose de trois sous-chapitres.

Le premier sous-chapitre répertorie et décrit les collections du musée et des archives en tant que dépositaires du patrimoine photographique. Il est fait référence aux collections de musées et d'archives de Bessarabie / République de Moldavie et aux musées, collections d'archives et bibliothèques en dehors de la Bessarabie.

Le deuxième sous-chapitre analyse les modalités de diffusion et de promotion du patrimoine photographique bessarabien dans la société contemporaine. Mentionnons des livres, des albums et des périodiques pour la vulgarisation de la photographie ancienne d'une part, et des expositions et vernissages de la photographie bessarabienne dans l'espace pruto-nistean et en dehors de la Bessarabie, d'autre part. À la fin de ce sous-chapitre, l'attention est attirée sur les images photographiques en tant que facteur explicatif et enrichissant pour la recherche des scientifiques et pas seulement.

Le troisième sous-chapitre présente les collections de documents photographiques en termes de gestion, conservation et valorisation du patrimoine national. Une étude de cas est réalisée en référence à la collection de documents photographiques du Musée National d'Ethnographie et d'Histoire Naturelle. Il examine la législation des États du monde sur les biens culturels et en particulier sur le droit d'auteur et le droit d'auteur - les défis et les opportunités dans l'étude des images photographiques de la période Bessarabienne. Sont également prises en compte les perspectives de l'étude des photographies d'époque bessarabienne dans un contexte national et international.

Enfin, les résultats de l'article sont résumés et des conclusions sont tirées sur les fonctions des photographies de la période bessarabienne. Ainsi, les images photographiques servent dans la société à préserver et à transmettre des informations culturelles, certaines normes et valeurs de la société, ainsi qu'à entretenir des liens entre les groupes sociaux et à inclure de nouveaux membres dans ces groupes. Les perspectives d'une étude anthropologique complémentaire basée sur des photographies d'autres collections publiques et privées sont identifiées.

Des recherches sur l'histoire et l'évolution de la photographie dans le monde et localement ont montré que ce domaine, bien que relativement nouveau, à travers le pouvoir de représentation, le pouvoir d'influence sur l'imaginaire et la psyché humaine connaît un développement vertigineux et une popularité enviable.

Plusieurs photographes de plusieurs pays ont contribué à façonner ce chemin historique, en le faisant progresser au stade actuel.

L'histoire et le développement de la photographie universelle a un lien direct avec des professions similaires en Bessarabie à travers les idées qu'elle est apparue comme une préoccupation des élites scientifiques, au départ un atout des riches et désireux de capturer l'image, de la refléter instantanément, est devenu progressivement une partie de l'industrie de l'art qui a maintenu son esprit artistique dans un développement continu de la base technique, a tiré pleinement parti des priorités de la révolution technico-scientifique, qui a modernisé tous ses processus, en réservant plus de temps à l'acte créateur. En même temps la photographie c'était

imposé comme un champ très important de la contemporanéité, sans lequel on ne peut imaginer ses grandes réalisations, s'appuyant sur les technologies électroniques les plus récentes et les plus avancées, la photographie est désormais un domaine de la plus haute importance dans la vie de chacun de nous.

D'un point de vue culturel, l'importance de la photographie peut se résumer au fait qu'elle est un témoignage historique, après quoi certains événements, processus peuvent être reconstruits, c'est une évidence anthropologique dont le contenu mérite d'être pris en considération: les personnes, leurs tenues et expressions, les activités, les objets environnants, les bâtiments, etc. - tout peut être interprété pour mieux comprendre et discerner l'esprit de l'époque. La photographie révèle les réalités pérennes et persistantes sur une longue période de temps, venant au secours des archéologues, ainsi que des géologues, paléontologues. C'est un véritable miroir de la société à travers lequel historiens, sociologues, culturologues utilisent la photographie comme source d'information précieuse.

La photographie d'époque bessarabienne des musées, archives et bibliothèques nationales et étrangères représente un élément précieux du patrimoine universel. Par conséquent, les musées devraient jouer un rôle central dans l'éducation de la jeune génération dans l'esprit des valeurs nationales. Malheureusement, ces institutions manquent de spécialistes formés strictement dans le domaine ou qui auraient bénéficié de formations ou de stages de spécialisation dans le domaine de la protection du patrimoine. De même, il y aurait place pour plusieurs projets pour équiper ces salles d'une expertise performante, d'une technologie de calcul reliée à des outils d'analyse de données et divers ustensiles, produits chimiques et matériels de travail spéciaux.

Un autre aspect qui mérite attention est le manque d'évaluation équilibrée interne et externe de la situation du patrimoine du pays, en particulier celui photographique que nous avons analysé dans cette thèse.

Les images photographiques servent dans la société à préserver et à transmettre des informations culturelles, certaines normes et valeurs de la société, ainsi qu'à maintenir des liens entre les groupes sociaux et à inclure de nouveaux membres dans ces groupes. Les perspectives d'une étude anthropologique supplémentaire basée sur des photographies d'autres collections publiques et privées sont également identifiées.

La photographie en Bessarabie a été intégrée avec succès dans la sphère de la vie culturelle et économique, comme en témoigne la continuité des ateliers photographiques tant dans la période tsariste que dans l'entre-deux-guerres. Le développement de la photographie en Bessarabie est directement lié au contexte historique de l'évolution de la photographie en Russie, en Roumanie et en Occident. Suite aux découvertes scientifiques, la photographie continue de se développer sous leur influence. La diffusion spontanée de la photographie, la réduction du coût du processus photographique, ainsi que la demande de services photographiques ont contribué à l'offre de formation et de développement de l'art photographique déjà en tant que profession indépendante.

À la fin du 19e siècle - au début du 20e siècle, des studios de photo fonctionnaient dans la plupart des localités de Bessarabie. Dans le même temps, le contrôle de l'activité photographique dans toute l'espace pruto-nistean a été établi. Malgré la large diffusion géographique de la photographie et la demande constante de produits photographiques, l'industrie photographique ne s'est pas développée à grande échelle. La plupart des produits photographiques, ainsi que la plupart des spécialistes, venaient de l'étranger.

Au début du développement de l'art photographique en Bessarabie, se sont démarqués les photographes professionnels spécialisés dans la photographie de portrait. Plus tard, il s'est élargi avec le développement de la photographie dans le domaine scientifique, étant lié aux besoins de la communauté scientifique. *Le musée Zemstva* de Chisinau a joué un rôle important à cet égard auprès des premiers conservateurs Franz et Albina Osterman, qui se sont également distingués en prenant des photographies dans le domaine de l'anthropologie et des sciences naturelles. Grâce aux progrès techniques dans le domaine des procédés photographiques, la photographie amateur s'est développée en Bessarabie au début du XXe siècle. Si les professionnels se caractérisent par de fréquents concours, les photographes amateurs forment des communautés d'intérêts. La nécessité d'un échange d'expériences a conduit à leur réunion dans différentes entreprises et syndicats.

La photographie était, au début de son existence en Bessarabie, une expérience unique d'interaction humaine, étant un phénomène contextuel et multilatéral. La photographie était perçue comme une pratique, qui enrichissait les modes d'interaction dans la société bessarabienne et comme une nouvelle façon de voir, transmettant ainsi des informations et donc communiquant à travers un langage non verbal - qu'ils comprenaient un peu bien les maîtres de l'art de l'écriture légère en Bessarabie. Avec l'invention de la *caméra obscura*, la conscience des gens a changé, tout comme leur vision du monde. Se référant aux images d'autrui à travers la photographie, se reconnaissant entourés de personnes similaires dans des portraits de groupe à travers des représentations visuelles, une identité humaine polyvalente s'est formée: personnelle, familiale, sociale, culturelle, religieuse, ethnique. Ainsi, l'image visuelle représentait à la fois un reflet de la réalité et un moyen de la construire. Ainsi, la reconnaissance que la photographie est le résultat de l'activité créative d'une personne a conduit à comprendre la nécessité de protéger le droit d'auteur.

Le message informationnel de la photographie est imprégné des traits caractéristiques de l'époque: réalités démographiques, informations sur les rôles réservés à chaque âge, le statut de la femme dans la société, etc. Ce sont les informations qui ont été transmises de génération en génération, mais elles ont inévitablement changé au fil du temps, au même titre que les opinions et les idéaux des gens. La photographie a participé à la formation du label social, documentant les événements les plus importants de la vie de la communauté. Ces informations sont capables de compléter et d'enrichir l'image de la vie quotidienne de l'époque. Mais quelle que soit la qualité de la photographie, elle nécessite une approche compétente, scientifique et intégrée pour recréer le contexte historique. Dans cet article, l'étude de l'histoire de la photographie et de sa spécificité est combinée à une vaste série de recherches dans le domaine de l'anthropologie, de la psychologie, de la sémiotique, de la philosophie, de l'histoire de l'art et de la culturologie, sans lesquelles une compréhension de ce phénomène serait incomplète.

En République de Moldova, la théorie de l'art photographique est encore dans une phase naissante de développement par rapport aux normes scientifiques occidentales. La recherche systémique du phénomène avec l'attrait des méthodes d'études transdisciplinaires n'a pas encore été faite. De ce fait, il manque une perception objective de la photographie comme source de connaissance de la société bessarabienne. Les quelques chercheurs de l'art de l'écriture avec la lumière en République de Moldavie se sont concentrés uniquement sur l'aspect documentaire-historique, excluant des arguments déductifs qu'ils utilisaient, à notre avis, les moments essentiels du processus de recherche liés aux techniques, aux compétences, à la psychologie et à la pratique photographique à l'intersection des XIX-XX siècles.

Compte tenu de l'expérience occidentale, roumaine et russe concernant la théorie photographique, nous sommes sûrs que les chercheurs, qui se spécialiseront dans ce domaine, encore assez restreint pour l'espace pruto-nistean, tireront des conclusions correctes et

objectives sur la vraie valeur et le rôle du message. à travers les images qui ont immortalisé la société bessarabienne dans la mémoire historique universelle.

Des recherches supplémentaires sur la photographie en tant qu'élément distinctif du discours scientifique et une étude interdisciplinaire approfondie sont absolument nécessaires, car les arguments et les preuves, qui sont basés sur des images photographiques, deviennent de plus en plus difficiles. Au contraire, la photographie dépourvue du support théorico-méthodologique nécessaire à l'œuvre, dans le contexte de divergences politiques, idéologiques et culturelles comme le cas de la Bessarabie, perd de sa valeur. La crédibilité de l'image et sa capacité à influencer la prise de décision objective dans la société contemporaine dépendent largement de ces aspects théorico-méthodologiques sur lesquels se fondent les études d'anthropologie visuelle.

Un examen plus approfondi de l'art photographique bessarabien à travers le prisme de l'instrument de la théorie de l'écriture lumineuse nous offre des perspectives intéressantes, non seulement dans la recherche des images elles-mêmes, mais nous ouvre également de nouvelles possibilités pour continuer à pratiquer la photographie à un niveau de qualité nettement supérieur. Seuls les photographes, qui avaient des connaissances approfondies et étaient bien informés dans les domaines liés à l'écriture avec la lumière, pouvaient être qualifiés de maîtres de ce noble art.

Les premiers photographes ont été confrontés au dilemme de la vocation artistique, parallèle aux expériences alchimiques guidées par la recherche de l'essence, des propriétés et des effets de l'utilisation de la lumière dans la création, d'une part, et des pratiques commerciales dans lesquelles le facteur économique était déterminant, d'autre part. Ce dernier a conduit à la standardisation et à la standardisation de la nouvelle profession.

Chaque aspect de la vie des personnes d'un certain groupe social, avec toutes ses composantes, dans un certain intervalle de temps, peut faire partie de l'histoire de cet ensemble humain réunifié sur la base d'une communauté d'intérêts. Différentes branches de la science historique étudient ces aspects du point de vue de la spécialisation étroite qu'ils représentent. Grâce à l'étude de l'art photographique, les représentants de l'environnement scientifique ont la possibilité d'accumuler diverses données importantes et informations utiles, capables d'apporter une certaine clarté dans le processus de résolution, en fin de compte, de certains problèmes politiques, sociaux et culturels. À partir de la seconde moitié du XIXe siècle, la Bessarabie, à la suite des pays les plus industriellement développés, mais à un rythme plus lent, enregistre encore des changements qualitatifs dans tous les domaines d'intérêt sociopolitique et culturel. Au croisement des courants élitistes européens et russes, les familles nobles de Bessarabie ont imposé des normes et des conventions généralement acceptées dans la haute société de l'époque des grandes capitales.

Même si l'espace pruto-nistean a connu une période où elle était dans une dépendance politique presque totale de la métropole sur les rives de la Neva, les influences occidentales se faisaient encore plus ou moins ressentir. Comme preuve éloquente en ce sens, nous pouvons prendre la photographie bessarabienne avec tout l'éventail des arguments documentaires, artistiques et scientifiques. En rassemblant les images photographiques connues dans une série de la plus ancienne à la plus récente, nous pouvons reconstruire les événements historiques réels avec une instrumentation scientifique différente et beaucoup plus précise - *le crayon de la nature* et l'écriture avec la lumière.

Les perspectives de la photographie bessarabienne, en tant que document révélateur des aspects historiques et patrimoine patrimonial, sont liées à plusieurs facteurs interdépendants et sont directement liées au développement de la société bessarabienne. D'abord et avant tout

l'intérêt pour la photographie bessarabienne montré à la fois par la communauté scientifique et les administrations des institutions culturelles - avec une attention particulière au patrimoine et, plus largement, au pouvoir politique et économique du pays - capable de fournir un soutien financier et attire les investissements dans le domaine culturel. Concrètement, l'attention de tous ceux qui s'intéressent à la photographie d'époque de Bessarabie se manifeste par l'attention portée à celle-ci, à la fois par la protection au niveau pratique de l'objet lui-même, et au niveau législatif. Les deux composantes sont susceptibles de promouvoir la photographie en tant que bien patrimonial clé tant dans le pays qu'à l'étranger.

Les images photographiques bessarabiennes d'époque intéressent particulièrement les chercheurs étrangers. Etant à un stade beaucoup plus avancé de l'étude de l'histoire et de la pratique de l'écriture avec la lumière, les spécialistes du domaine offrent souvent des informations beaucoup plus détaillées et intéressantes sur les biens patrimoniaux originaires de Bessarabie que ne le savent les chercheurs dans l'espace pruto-nistean. Les photographies d'époque bessarabienne étant répandues dans le monde entier, comme on le sait peu, elles sont appréciées à leur juste valeur. Ce n'est que récemment, à travers diverses expositions, malheureusement, seulement comme quelques annexes du matériel informatif, les images des terres de Bessarabie font sentir leur valeur dans le contexte général.

Ce n'est qu'en développant une base théorique solide, en tenant compte du matériel documentaire existant, en s'appuyant sur des pratiques modernes dans le domaine de la gestion et de la conservation du patrimoine, l'étude de la photographie peut porter ses fruits pour répondre aux besoins aigus de la société contemporaine.

Le patrimoine d'un pays est le symbole identitaire de la nation qui le représente. La dévalorisation de l'héritage que nous ont transmis les précurseurs peut avoir de graves conséquences pour l'avenir. Malheureusement, le seul atout général actuellement reconnu par la société est l'argent. Sans aucun lien avec les traditions pérennes, dans lesquelles l'éthique et l'esthétique des relations humaines occupent une place centrale, la conscience des gens subit des transformations identitaires complexes. Les photographies anciennes sont capables de fournir ces réponses si nécessaires à la contemporanéité. Les informations qui nous sont révélées par des images écrites avec la lumière à l'aide du crayon de la nature sont des biens immatériels d'une nature nettement supérieure à l'esprit du temps et à la société de consommation, leur prix doit donc être proportionné. Seule une étude systémique interdisciplinaire continue est capable de déchiffrer toute la richesse du patrimoine photographique bessarabien.

Table des matières

INTRODUCTION	4
CHAPITRE 1. Approches théorico-méthodologiques de l'étude des réalités culturelles reflétées dans les photographies de Bessarabie.....	9
1.1. Théories, concepts et idées concernant l'importance de la photographie dans la connaissance de la société.....	9
1.1.1. Points de repères d'évolution photographique de la chambre noire à l'appareils numériques.....	9
1.1.2. Tendances de la systématisation scientifique des connaissances liées à la théorie et à la pratique photographiques.....	12
1.1.3. Anthropologie et psychologie visuelle - études de la couleur et de la lumière.....	16
1.1.4. Le langage et la sémantique des images photographiques et l'effet sur le subconscient.....	21
1.2. Le niveau actuel de recherche du domaine.....	24
1.2.1. Lumière - entre théorie et pratique expérimentale.....	24
1.2.2. Les pionniers du photographie - entre l'Ouest et l'Est.....	28
1.2.3. Les débuts de l'art photographique dans l'Empire russe.....	35
1.2.4. Maîtres de l'art photographique roumain et des images du XIXe siècle.....	38
1.3. Méthodologie et problématique de l'étude de l'évolution de la société bessarabienne reflétée dans les images photographiques.....	40
1.3.1. Institutions de garde de la mémoire photographique de Bessarabie dans le pays et à l'étranger.....	40
1.3.2. Sciences liées à l'étude de l'art photographique en Bessarabie.....	42
1.3.3. Limites géographiques et temporelles. Structure ethnique en Bessarabie dans le contexte du développement de l'art photographique.....	47
CHAPITRE 2. Le contexte socio-culturel et politico-économique exposé dans les photographies de Bessarabie.....	50
2.1. Des premières images photographiques à la diffusion d'ateliers de profile qui capturent des aspects de la vie quotidienne des gens (1854-1918).....	50
2.1.1. Les premiers témoignages documentaires sur l'apparition de l'art photographique en Bessarabie.....	50
2.1.2. Ateliers photographiques de l'espace Bessarabien.....	56
2.1.3. Les ethnies et la diaspora de Bessarabie en images.....	69
2.1.4. Reperes historiques de la période Bessarabienne en images.....	75
2.2. Pratique photographique et affirmation des idéaux et de l'identité nationale (1918-1944).....	78
2.2.1. De la Révolution russe à la Grande Union à travers l'objectif de la caméra.....	78
2.2.2. Événements importants dans l'histoire de l'entre-deux-guerres de la Bessarabie à travers l'objectif de la caméra.....	85
2.2.3. La Seconde Guerre mondiale dans les images photographiques des deux barricades.....	90
2.2.4. Photographes de l'entre-deux-guerres de Bessarabie après le Grand Conflit.....	94
2.3. Genres, styles, principes, habitudes et stéréotypes reflétant la vie politique, économique, sociale et privée de la société.....	98
2.3.1. Style et élégance dans la photographie bessarabienne dans la seconde moitié du XIXe siècle.....	98
2.3.2. Reflet de la vie sociale, scientifique et culturelle en images.....	112
2.3.3. Albums photographique anciens de Bessarabie.....	124

2.3.4.	Caractéristiques visuelles et fonctionnelles des photographies de Bessarabie.....	136
	CHAPITRE 3. Le destin actuel du patrimoine photographique bessarabien.....	142
3.1.	Collections muséale et d'archives comme depositaire du patrimoine photographique.....	142
3.1.1.	Collections muséale et d'archives de Bessarabie / République de Moldova.....	142
3.1.2.	Collections muséale et d'archives de l'extérieur de la Bessarabie.....	148
3.1.3.	Les images photographiques comme source de connaissances historiques.....	155
3.2.	Moyens de diffuser et de promouvoir du patrimoine photographique de Bessarabie dans la société contemporaine.....	157
3.2.1.	Livres, albums et périodiques pour vulgariser la photographie bessarabienne d`époque.....	157
3.2.2.	Étude de cas: L'exposition Aventure dans le monde de la photographie. XIX-XX siècle inauguré le 21 mai 2016 au Nuit européenne des musées au MNEHN.	161
3.2.3.	Expositions et vernissages de photographie bessarabienne au MNEHN et au MNHM.....	173
3.3.	Collection de documents photographiques: gestion, conservation, promotion.....	175
3.3.1.	Étude de cas: collection MNEHN de documents photographiques.....	175
3.3.2.	Législation des États du monde sur les biens culturels.....	185
3.3.3.	Copyrighting et droits d'auteur sur les photographies d`époque.....	190
3.3.4.	Perspectives de l'étude des photographies d`époque de Bessarabie: expertise, évaluation, collection.....	194
	CONCLUSIONS	203
	BIBLIOGRAPHIE	207
	IMAGES UTILISÉES	218
	ANNEXES	223

La liste des publications:

1. Mihai DOHOT, *Écosystèmes forestiers de Moldavie, reflétés dans des images photographiques de la collection du Musée national d'ethnographie et d'histoire naturelle*, dans *Homo sapiens dans les relations entre les systèmes naturels et les facteurs environnementaux*, Chişinău, 2015, 132 p.
2. Mihai DOHOT, *Une photographie - un symbole de la fin du XIXe siècle en Bessarabie*, dans *Études d'archéologie et de généalogie*, Vol. IV, 2017, 386 p., ISBN 978-9975-139-43-4, p. 36-42
3. Mihai DOHOT, *Photographes et maîtres de la photographie dans un album unique des collections du Musée national d'ethnographie et d'histoire naturelle*, Partie I, dans le Bulletin scientifique du MNEHN, Journal d'ethnographie, Sciences naturelles et muséologie, numéro d'Ethnographie et Muséologie, nouvelle série, vol. 25(38), Chişinău, 2016, p.177-187.
4. Mihai DOHOT, *Style et élégance dans la photographie bessarabienne dans la seconde moitié du XIXe siècle*, dans *Tyragea*, nouvelle série, vol. XI [XXVI], nr. 2, Histoire, Muséologie, Chişinău, 2017 p. 147-163
5. Mihai DOHOT, *Photographes et maîtres de la photographie dans un album unique des collections du Musée national d'ethnographie et d'histoire naturelle*, Partie II, dans le Bulletin scientifique du MNEHN, Journal d'ethnographie, Sciences naturelles et muséologie, numéro d'Ethnographie et Muséologie, nouvelle série,, vol. 27(40), Chişinău, 2017, p.173-182.
6. Mihai DOHOT, *Éléments clandestins, terroristes et révolutionnaires bolcheviques en images photographiques autour de la Grande Union en Bessarabie*, pp. 163-180, dans *Collection d'études de Gheorghe Sbârnă, Ioan Opreş – La Roumanie dans les années de la Grande Union 1918*, Maison d'édition du Musée de la littérature roumaine [Série du centenaire de la Grande Union], Bucureşti, 2018 (532 pp.)
7. Mihai DOHOT, *Représentations de la diversité ethnique dans la collection d'images photographiques du Musée national d'ethnographie et d'histoire naturelle. În: Communautés ethniques et diaspora dans le temps et dans l'espace*. Coord. D. Lozovanu. Chişinău: Maison d'édition Biotehdesign, 2019, pp. 88-89. ISBN 978-9975-108-89-8.
8. Mihai DOHOT, *Bourreaux et victimes à l'est du Dniestr*, dans *Collection d'études de Gheorghe Sbârnă, Ioan Opreş – 1919. Confirmation internationale d'une Roumanie réunie*, Maison d'édition du Musée de la littérature roumaine [Série du centenaire de la Grande Union], Bucureşti, 2020.
9. Mihai DOHOT, *Albina Osterman - personnalité remarquable du collectionnisme en Bessarabie*, dans *Collection d'études de Gheorghe Sbârnă, Ioan Opreş*, [Série du centenaire de la Grande Union], *en cours de publication*.

Curriculum Vitae

Nom: Mihail DOHOT
Date de naissance: 15 avril 1982
Nationalité: Roumaine
Citoyenneté: République de Moldova
État civil: Célibataire
Adresse: 5 rue Lacului, Chisinau, MD-2009
Téléphone fixe: 00373 22 73 54 54
GSM: 00373 68 30 70 58
Courriel: mihai.dohot@muzeu.md
URL: mihaidohot.blogspot.com

Formation professionnelle:

2016-prés.	Université VALAHIA, Târgoviște, École Doctorale en Sciences Humaines, domaine fondamental - Sciences Humaines, domaine - Histoire;
2014-2016	Université pédagogique d'État "Ion Creanga", Chisinau, République de Moldavie, Faculté d'histoire et de géographie, master: Patrimoine historique et tourisme culturel;
2000-2004	Université "Aurel Vlaicu", Arad, Roumanie; Faculté de théologie, section: pastorale, spécialisations: histoire des religions, droit canonique;
2000-2003	cours de formation des enseignants à l'Université "Aurel Vlaicu" d'Arad, Roumanie, module psycho-pédagogique;
1989-2000	Lycée Théorique Roumain-Français "Gheorghe Asachi" Chisinau, Rép. de Moldavie, spécialisation: histoire et sciences sociales et humaines.

Expérience professionnelle:

2014-prés.	muséographe, dépositaire de la collection de documents audiovisuels, Section du patrimoine, Musée National d'Ethnographie et d'Histoire Naturelle, Chișinău mun., Rep. de Moldavie;
2012-2014	collaborateur à la chancellerie du monastère de Noul Neamț, village de Chițcani;
2008-2011	professeur de religion et pédagogue à l'orphelinat "Bienheureux Joseph" de Chisinau;
2007-2010	le chef du bureau de presse, consultant et responsable des relations publiques de Sa Sainteté Pierre, évêque de Hâncu, vicaire de l'Église métropolitaine de Chisinau et de toute la Moldavie;
2007-2010	administrateur, éditeur et auteur d'articles analytiques pour la publication électronique eph.md (et pour d'autres sites, sous un pseudonyme);
2007-2010	secrétaire de l'administration du foyer d'enfants "Preafericitul Iosif" rattaché au monastère de Hâncu, chef de bureau;

2006-2007	consultant de la société "Oikos" dans le cadre du projet républicain de développement du réseau d'adduction d'eau en Rep. de Moldavie; soutien informationnel et sociologique dans la création d'un réseau de radios en milieu rural.
2004-2007	contributeur à la publication électronique "Moldova Noastra" - www.mdn.md - ayant plus de 40 articles analytiques de l'auteur sur des questions religieuses, culturelles, sociales, historiques et politiques (mihaidohot-3.blogspot.com);
2004-2007	actif au Centre de Surveillance et d'Analyse Stratégique;
2004-2007	collaborateur dans la Société d'appui aux initiatives sociales "Action civique";
2003	Cours d'éducation morale-spirituelle, en tant qu'étudiant pratiquant au lycée "Dimitrie Țichindeal" d'Arad.

Connaissances et compétences connexes:

2018	participant au Congrès international d'histoire de la presse " <i>Presse de la Grande Union</i> ", Arad, Roumanie, 20-21 avril;
2017	participant à la Session annuelle de communication scientifique du MNEHN "Identité et dimensions écologiques du patrimoine ethnographique et naturel", 26-27 octobre 2017, avec le rapport "Album photographique <i>Bessarabie et Bucovine du nord</i> (1940): photographie ancienne et interprétation idéologisée";
2017	participant à la Conférence internationale " <i>Rhétorique de la guerre dans l'art. Un siècle de guerre (1917-2017)</i> " avec le rapport " <i>Preuve photographique de Bessarabie des deux guerres mondiales</i> ", Aula Magna, Académie roumaine, Bucarest, 5-6 octobre;
2017	participant à l'École internationale des jeunes historiens, culturologues et muséologues "Histoire, culture, mémoire dans la vision de la nouvelle génération" au <i>Forum Permien</i> , Permi, Fédération de Russie, 2-7 septembre 2017;
2016	l'organisateur et auteur du concept de l'exposition " <i>Aventure dans le monde de la photographie (XIX-XX siècles)</i> " au Musée National d'Ethnographie et d'Histoire Naturelle, du 21 mai au 10 octobre;
2016	participant au laboratoire scientifique " <i>Patrimoine culturel national et universel dans le système éducatif</i> " avec le rapport " <i>Fouilles paléontologiques à Taraclia, 1904 - les premières images photographiques de Bessarabie dans la recherche scientifique systémique réalisée par Franz et Albina Osterman</i> ", Université pédagogique d'État "Ion Creanga", 23 avril;
2015	participant à la conférence scientifique " <i>Homo sapiens dans les relations entre les systèmes naturels et les facteurs environnementaux</i> ", 8e édition, avec le rapport " <i>Les écosystèmes forestiers de Moldavie, reflétés dans les images photographiques de la collection MNEHN</i> ", au Musée National d'Ethnographie et d'Histoire Naturelle, 13 novembre;
2015	participant à la conférence régionale " <i>Sécurité des musées et résolution des conflits d'après-guerre</i> ", avec le rapport "Trafic de biens culturels en Europe du Sud-Est", Musée National d'Art de Moldova, Chisinau, 13 octobre;

2015	participant au Forum de la jeunesse intellectuelle de la CEI, Cholpon-Ata, Kirghizistan, avec le rapport « <i>Présence interculturelle et résolution des problèmes d'identité nationale</i> », du 12 au 21 septembre;
2015	membre actif du Comité national de l'ICOM Moldova;
2014	coordinateur du vernissage " <i>Art traditionnel africain</i> ", avec des expositions présentées par le collectionneur belge Marc Van Wesemael, au MNEIN, du 20 juin au 29 octobre;
2014	participant à la formation des muséographes " <i>Développement des capacités de protection du patrimoine culturel dans des situations exceptionnelles</i> " organisée par ICOM Moldova et mise en œuvre avec le soutien d'experts ICCROM, MNAM, Chisinau, 31 mars-6 avril;
2014	compiler et compléter les pages relatives au Musée National de Ethnographie et Histoire Naturelle sur wikipedia.org;
2013	chercheur aux archives du service de renseignement et de sécurité de la République de Moldova, Thème d'étude: " <i>Les dossiers pénales des habitants du monastère de Noul Neamț soumis à la répression politique</i> ";
2013	chercheur à l'Archive Nationale de la République de Moldova, thème d'étude: " <i>Histoire du monastère de Noul Neamț</i> ";
2013	élaboration et administration de la page électronique noulneamt.md;
2011	élaboration de la page électronique e-socialism.org;
2010	élaboration de la page électronique patrimoniuiaterial.md;
2009	participant à l'élaboration de la stratégie nationale pour la sauvegarde du patrimoine culturel immatériel de la République de Moldova;
2009	constitue et complète la page de profil de PS Petru (Musteață) et du monastère de Hâncu sur wikipedia.org;
2007	élaboration de la page électronique eph.md;
2006	participant aux cours de gestion stratégique, mondialisation et conflictologie;
depuis 2005	membre actif de la Société d'Archives, de Généalogie et d'Héraldique " <i>Paul Gore</i> " de Chișinău;
1998	participant au concours " <i>Moștenire</i> " avec l'ouvrage " <i>Histoire du séminaire théologique de Chisinau entre 1812-1918</i> ";
1997-2000	chercheur à l'Archive Nationale de la République de Moldova, Thème d'étude: " <i>Histoire du monastère de Hâncu entre 1678-1956</i> ";
1997	participant à la session scientifique " <i>Le travail de Mihai Eminescu entre présent, passé et futur</i> " avec le rapport „ <i>Mihai Eminescu - le grand inconnu</i> ";
1997	participant à la Session scientifique sur l'histoire universelle avec l'ouvrage " <i>Art de l'Antiquité</i> ".

Compétences techniques:

Windows	administration de réseaux informatiques, installation Hardware;
MS Office	MS Word, MS Excel, MS Power Point, MS Access, MS Project Manager, IBM SPSS Statistics;
Programmes graphiques	Corel Draw, Adobe Illustrator, Adobe Photoshop, Adobe ImageReady, Fine Reader, ACDSsee Photo Manager;

l'Internet | travailler avec les navigateurs (Explorer, Opera, Mozilla Firefox, Google Chrome, Safari) selon des fonctionnalités optimales, créer et gérer des groupes de discussion en ligne.

Langues:

Langue maternelle: roumain

Langues étrangères	Compréhension		Parlant		L'écriture
	Écoute	Lecture	Conversation	Discours	
russe	C2	C2	C1	C2	C2
français	B2	B2	B2	B2	B2
anglais	B1	B1	B1	B1	B1